

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Vilhelmo Kazlausko,
IV kurso, darbo teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

Teismų praktika kaip darbo teisės šaltinis

Vadovas: lekt. Arūnas Šuminas
Recenzentas: asist. Andrius Pranckevičius

Vilnius 2011

Turinys

Ižanga	3
1. Darbo teisės šaltiniai	6
1.1. Pirminiai ir antriniai darbo teisės šaltiniai	6
1.2. Teismų praktikos formavimas ir samprata	7
1.3. Teisminio precedento kilmė	13
1.4. Precedentas kaip teismų praktikos pagrindas	14
1.5. LR CPK 4 straipsnis – pagrindas atsižvelgti į teismų precedentes	17
1.6. Teismo sprendimų, nutarčių viešas paskelbimas	19
2. Teismų praktikos nuoseklumas, vienodumas	21
2.1. Teisingumo vykdymo ypatybės Lietuvos Aukščiausiajame Teisme	22
2.2. Teismų praktika dėl atsiskaitymo su atleidžiamu darbuotoju	24
2.3. Teismų praktika esant neteisėtam darbuotojo atleidimui	27
2.3.1. Dėl grąžinimo į darbą	28
2.3.2. Dėl vidutinio darbo užmokesčio priteisimo už priverstinės pravaikštos laiką	30
2.3.3. Ieškinio senaties taikymas	33
3. Teismų praktikos atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai	37
3.1. Darbo ginčo šalių skirstymas į stiprią ir silpnąją šalis	38
3.2. Koncentruotumo principas teismų praktikoje	42
3.3. Asmenų teisė į bylų nagrinėjimą kasacine tvarka	44
Išvados	49
Literatūros sąrašas	51
Santrauka	54
Summary	55

Įžanga

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, besikeičiant valstybės ekonominei ir socialinei, kartu ir politinei situacijai, išryškėjo poreikis atnaujinti ir kodifikuoti darbo teisę. 2002 metų birželio 4 dieną patvirtintas Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Atsirado poreikis aiškinti darbo įstatymus. Kad užtikrinti tinkamą įstatymo taikymą, mes remiamės teisės šaltiniais, kurie padeda tinkamai suprasti ką norėjo pasakyti įstatymų leidėjas. Teismų praktika yra vienas iš aktualiausių darbo teisės šaltinių, kadangi teismai sprenddami bylas ir formuodami teismų praktiką pateikia oficialų teisės aiškinimą. Tiek darbdaviui, tiek darbuotojui teismų praktikos žinojimas yra aktualus, nes parodo, kaip taiko įstatymą teismai. Taikant darbo teisės įstatymus taip kaip aiškina teismai, galima prognozuoti kaip bus išspręstas ginčas teisme, tuo pačiu siekti išvengti beprasmiškų darbo ginčų.

Darbo tikslas – nustatyti teismų praktikos formavimo, taikymo ir įgyvendinimo mechanizmo trūkumus reguliuojant darbo santykius ir pateikti tyrimu pagrįstą teismų sprendimų ir nutarčių prieštarumą. Siekiant šio tikslo keliami tokie pagrindiniai uždaviniai:

- Atskleisti, kokią vietą tarp kitų teisės šaltinių užima teismų praktika, kaip ji formuojama, kas yra jos pagrindas;
- Nustatyti ar formuojama teismų praktika taikant Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalį ir 297 straipsnio 3, 4 dalis yra nuosekli, vienoda;
- Ištirti ar teismų formuojama praktika darbo ginčo šalis skirstant į stipriąją ir silpnąją šalis, koncentruotumo principo įgyvendinimas teismų praktikoje, asmenų teisė į bylą nagrinėjimą kasacine tvarka, atitinka pagrindinį Lietuvos Respublikos įstatymą – Konstituciją.

Darbe bus tiriama teismų praktikos formavimosi raida atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, teismų praktikos vieta tarp kitų teisės šaltinių. Bus atskleisti teismų praktikos formavimo trūkumai analizuojant Darbo kodekso normas reguliuojančias atsiskaitymą su atleidžiamu darbuotoju kai uždelsiama atsiskaityti ne dėl darbuotojo kaltės, darbuotojui sumokant jo vidutinį darbo užmokestį už uždelsimo laiką (141straipsnio 3 dalis), ir dėl darbuotojo atleidimo iš darbo be teisėto pagrindo ar pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką gražinant jį į pirmesnę darbą ir priteisiant vidutinį darbo užmokestį už visą priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įvykdymo dienos (297 straipsnio 3 dalis) ir nustatčius, kad darbuotojas į

pirmesnį darbą negali būti gražinamas, pripažinimo darbo sutarties nutraukimą neteisėtu išmokant išeitinę išmoką ir vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką (297 straipsnio 4 dalis). Tiriant teismų praktikos atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai bus analizuojama darbo ginčo šalių skirstymas į stipriąją ir silpnąją šalis (atsižvelgiant į Darbo kodekso 35 straipsnį, Lietuvos Konstitucijos 29 straipsnį), koncentruotumo principas teismų praktikoje (Civilinio proceso kodekso 7, 413 straipsniai), asmenų teisė į bylų nagrinėjimą kasacine tvarka (Civilinio proceso kodekso 346 straipsnis). Dėl nedidelės darbo apimties kiti teismų praktikos trūkumai nebus nagrinėjami. Kadangi darbe siekiama atskleisti problemas, nebus nagrinėjama teismų praktikos pozityvūs aspektai reguliuojant darbo santykius. Teismų praktikos trūkumų atskleidimas yra aktualus tiek praktine, tiek teorine prasme. Praktine – darbo teisės taikytojai žinodami teismų praktikos trūkumus sprendžiant darbo ginčus, dėl teismų praktikos neprognozuojamumo, remdamiesi teismų praktika kaip teisės šaltiniu, galėtų būti atsargesni. Teorine – pateikti pasiūlymai ir išvados gali būti naudingi teisėkūros procese, į juos gali būti atsižvelgta formuojant valstybės politiką darbo santykių reguliavimo srityje.

Tyrimo objektas – teismų praktikos vaidmuo teismams taikant įstatymą ir priimant sprendimus ir nutartis.

Dalykas – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, žemesnių instancijų teismų sprendimai ir nutartys, mokslinė literatūra, atskleidžianti teismų praktikos darbo santykiuose vaidmenį.

Bus naudojami metodai:

- istorinis lyginamasis metodas naudojamas atskleisti teismų praktikos formavimosi raidą atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę;
- taikant stebėjimo, loginės analizės metodus tiriami teismų sprendimai, nutartys priimti esant tapačiomis faktinėmis aplinkybėmis;
- naudojant formaliosios analizės, teleologinį, lingvistinį metodus bus analizuojama Lietuvos Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalis ir 297 straipsnio 3 ir 4 dalys;
- sisteminis, teleologinis, loginės analizės teisės metodai naudojami aiškinant teismų praktikos neatitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Darbo teisės mokslininkų darbuose nėra giliau nagrinėta teismų praktikos formavimo prieštaravimas taikant Lietuvos Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalį ir 297 straipsnio 3 ir 4 dalį. Teismai nevienodai aiškindami įstatymą, keisdami įstatymo

aiškinimą be objektyvių priežasčių, griaua pasitikėjimą valstybine teisės sistema. Tik nuoseklus, nekintantis, visiems teisės taikytojams aiškus ir suprantamas teisės aktų turinys ir jų aiškinimas, neprieštaraujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijai, sudaro teisinės valstybės pamatus. Teismai, formuodami teismų praktiką, privalo prisidėti prie stabilios teisinės valstybės kūrimo.

Darbe panaudoti aktualūs šios temos atskleidimui šaltiniai. Tai mokslininkų V. Mikelėno, E.Šileikio, E. Kūrio, V. Tiažkijaus, J. Maciulevičiaus darbai, teismų sprendimai ir nutartys.

1. Darbo teisės šaltiniai

Lietuvos Respublikos Darbo kodekso (toliau tekste - Darbo kodeksas) 3 straipsnyje išvardinami darbo teisės šaltiniai.¹ Tai yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, darbo santykius reglamentuojančios Europos Sąjungos teisės normos, Darbo Kodeksas ir kiti įstatymai ir jiems neprieštaraujantys norminiai teisės aktai, kolektyvinių sutarčių norminės nuostatos.

1.1. Pirminiai ir antriniai darbo teisės šaltiniai

Teisės doktrinoje darbo teisės šaltiniai skirstomi į pirminius ir antrinius. Pirminiam šaltiniams priskiriami valstybės išleisti įstatymai ir papročiai. Nepalyginamai svarbesni yra įstatymai, nes šiuolaikinė teisė kaip teisės šaltiniais daugiausia remiasi norminiais aktais. Papročiai darbo teisėje dabar nėra reikšmingi, bet vis dar pripažįstama visuomeninė teisinė papročio, kaip besikartojančio veiksmo, reikšmė, bet tik kai tam tikrų santykių nereguliuoja norminiai aktai.² Įgyvendinant darbo įstatymus, jeigu tarp Darbo kodekso normos ir kito įstatymo ar norminio teisės akto nuostatų yra prieštaravimų, taikoma Darbo kodekso norma.³ Darbo kodekso 4 straipsnyje nustatytas darbo įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų santykis, nurodyta, kad Vyriausybė, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos turi teisę pagal savo kompetenciją priimti norminius teisės aktus darbo santykių reglamentavimo klausimais. Tačiau Vyriausybė negali priimti norminių teisės aktų, pabloginančių darbuotojų padėtį, palyginti su ta, kurią nustato Darbo kodeksas ir kiti darbo įstatymai ir šios teisės aktų nuostatos, pabloginančios darbuotojų padėtį, negalioja. Tas pats pasakyta ir apie vietinius (lokalinius) norminius teisės aktus ir trišalius susitarimus, kolektyvines sutartis, pabloginančius darbuotojų padėtį, palyginti su ta, kurią nustato Darbo kodeksas, įstatymai ir kiti norminiai teisės aktai. Teismas aiškindamas darbo teisės normas, privalo remtis darbo įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais. Atsisakyti remtis įstatymais galima tik Konstituciniam Teismui pripažinus šį įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 27 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165

---

¹ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

² Tiažkijus V. Darbo teisės teorija ir praktika, T. 1- Justitia, Vilnius, 2005, p. 86.

³ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 11 str. 1 d.

straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nustatė, kad pirminis teisės šaltinis Lietuvoje yra teisės aktas, kuriame išdėstyta teisės norma, o ne tos teisės normos aiškinimo aktas⁴. Teisės normas aiškina teisės doktrina ir teismai. Į teisės doktriną teismai gali atsižvelgti, bet teismo sprendimas priimamas remiantis teismo teisės aiškinimu ir taikymu. Todėl akivaizdu, kad teismų praktika, nors ir ne pirminis teisės šaltinis, kaip aiškina Konstitucinis Teismas, tačiau svarbesnis už doktriną ir yra aktualiausias antrinis teisės šaltinis. Teisinių santykių reguliavimui taikomi ir antriniai teisės šaltiniai. V. Tiažkijus įvardina antrinius darbo teisės šaltinius – teismo precedentas ir teisės doktrina.

1.2. Teismų praktikos formavimas ir samprata

Plačiai vartojamas žodžių junginys „teismų praktika“ nenusako kas tai yra, kas turi teisę formuoti ir kokių būdu yra formuojama teismų praktika.

Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 10 straipsnyje (1992 m. vasario 6d. redakcija)⁵ buvo nustatyta tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kompetencija:

1. Aukščiausiasis Teismas yra kasacinė instancija įsiteisėjusiems apygardų teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims bei nutarimams ir Apeliacinio teismo byloms.

2. Aukščiausiasis Teismas leidžia periodinį teismų praktikos biuletinį.

Pačiame Teismų įstatyme (1992 m. vasario 6 d. redakcija) nebuvo nurodyta, jog Aukščiausiasis Teismas formuoja teismų praktiką, nebuvo suformuluota teismų praktikos samprata, kokių būdu formuojama teismų praktika, kokia forma skelbtina teismų praktika.

LR Teismų įstatymo 18 straipsnio 2 dalyje (1994 m. gegužės 31 d. redakcija) sukonkretinta Aukščiausiojo Teismo kompetencija formuojant teismų praktiką. Nustatyta, kad Aukščiausiasis Teismas formuos vienodą teismų praktiką taikant įstatymus ir:

1. skelbs Teisėjų senato aprobuotus teismų sprendimus, į kuriuos turės atsižvelgti teismai, taikydami tuos pačius įstatymus;

2. analizuos teismų praktiką įstatymų taikymo klausimais;

3. susipažindamas su apygardų teismų ir Apeliacinio teismo darbu vietose bei

---

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai// Valstybės žinios, 2007, Nr.111-4549.

⁵ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas// Valstybės žinios, 1992, Nr.8-208.

kitais būdais konsultuos teisėjus įstatymų taikymo klausimais. Aukščiausiasis Teismas galės konsultuoti ir apylinkių teismų teisėjus.

Aukščiausiasis Teismas leis biuletenį, kuriame periodiškai skelbs:

1. Teisėjų senato aprobuotus teismų sprendimus;
2. metodinę medžiagą apie įstatymų taikymo praktiką, kuriai pritarė Teisėjų senatas.

Biuletenis finansuojamas iš valstybės biudžeto ir iš gautų jį realizavus lėšų. Lietuvos Respublikos teismai ir teisėjai biuletenį gauna nemokamai.⁶

Tačiau ir šiame Lietuvos Teismų įstatyme (1994 m. gegužės 31 d. redakcija) nebuvo detalizuojama teismų praktikos formavimo tvarka. Siekiant užpildyti Teismų įstatymo spragą, buvo priimtas ir 1995 m. gegužės 3d. įsigaliojo Aukščiausiojo Teismo Statutas⁷, netekęs galios 2008 m. rugpjūčio 31d. Aukščiausiojo Teismo statuto 6, 8, 9, 10 straipsniuose buvo pateikta, koku būdu ir tvarka Aukščiausiasis Teismas formuos teismų praktiką taikant įstatymus ir tik tuomet, 1995 metų antrame pusmetyje pasirodė pirmasis Teismų praktikos biuletenis.

Igyvendinant Aukščiausiojo Teismo teisę formuoti teismų praktiką taikant įstatymus, remiantis Aukščiausiojo Teismo Statutu, Teisėjų senato pirmininkui aprobuotinus teismų sprendimus paprastai siūlė bylą nagrinėjusi Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija. Siūlydama Teisėjų senatui aprobuoti teismo sprendimą, teisėjų kolegija kartu turėjo pateikti Senato nutarimo dėl sprendimo aprobavimo projektą.

Teisę siūlyti Teisėjų senato pirmininkui Senate svarstytinus įstatymų taikymo teismų praktikoje klausimus turėjo Aukščiausiojo Teismo skyrių pirmininkai ir teisėjai, Apeliacinio teismo ir apygardų teismų pirmininkai, teisingumo ministras, generalinis prokuroras. Pasiūlymai turėjo būti pateikiami raštu. Teisėjų senato posėdžius šaukdavo Teisėjų senato pirmininkas ne rečiau kaip kartą per ketvirtį. Senato posėdžiuose dalyvaudavo Senato nariai. Kitų teismų pirmininkai, jų pavaduotojai, skyrių pirmininkai ir kiti teisėjai Teisėjų senato posėdžiuose galėjo dalyvauti su patariamąjo balso teise. Teisėjų senato posėdžiuose taip pat buvo numatyta teisė dalyvauti ir pasisakyti svarstomais klausimais teisingumo ministrui bei generaliniam prokurorui. Teisėjų senato pirmininkas turėjo teisę į Teisėjų senato posėdį pakviesti ir kitų asmenų bei leisti jiems pasisakyti. Apie Teisėjų senato posėdžių darbotvarkę buvo pranešama, dokumentų projektai išsiunčiami Teisėjų senato nariams, Apeliacinio teismo ir apygardų teismų pirmininkams, teisingumo ministrui, generaliniam prokurorui ne vėliau kaip prieš dešimt dienų iki posėdžio.

⁶ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas// Valstybės žinios, 1994, Nr.46-851.

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Statutas//Valstybės žinios, 1995, Nr.36-887.

Teisėjų senato posėdis būdavo teisėtas, jeigu jame dalyvaudavo ne mažiau kaip du trečdaliai Teisėjų senato narių. Teisėjų senato posėdžiui pirmininkaudavo Teisėjų senato pirmininkas, o jo nesant - Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigas einantis skyriaus pirmininkas. Pranešimus dėl aprobuotinių teismų sprendimų ir įstatymų taikymo teismų praktikoje apibendrinimo rezultatų darydavo Teisėjų senato pirmininko paskirti Aukščiausiojo Teismo skyrių pirmininkai arba kiti teisėjai. Teisėjų senato nutarimai buvo priimami atviru balsavimu. Nutarimas buvo laikomas priimtu, jeigu už jį balsuodavo dauguma dalyvavusių posėdyje Teisėjų senato narių. Balsams pasiskirsčius po lygiai, lemdavo posėdžio pirmininko balsas. Teisėjų senato nutarimus pasirašyti turėjo pirmininkas ir sekretorius. Teisėjų senato posėdyje būdavo rašomas protokolas. Protokolą turėdavo pasirašyti Teisėjų senato pirmininkas ir sekretorius. Teisėjų senato sekretorius turėjo organizuoti ir kontroliuoti, kad Senato nutarimai būtų laiku perduoti tarnautojams, atsakingiems už Aukščiausiojo Teismo biuletenio leidimą.

Aukščiausiasis Teismas turėjo teisę pareikšti pastabas ir pasiūlymus dėl rengiamų įstatymų projektų.⁸

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje Nr.1, pratarinėje, Aukščiausiojo Teismo pirmininkas prof. hab.dr. Pranas Kūris pažymėjo⁹, kad įgyvendinant 1994 m. gegužės 31 d. redakcijos Lietuvos Respublikos Teismų įstatymą, pradėjo funkcionuoti teismų sistema, beveik tapati 1918-1940 m. Lietuvos valstybės teismų sistemai. Teismų įstatymas tapo prielaida ir proceso įstatymų koregavimui iš esmės. Atkreipė dėmesį, kad dar reikės nemažai pastangų ir laiko procesinei, o ypač materialinei teisei pertvarkyti, norint pritaikyti jas prie grįžtančios į Vakarų Europos bendriją valstybės modelio, ir kad šias problemas iš dalies išsprendė Teismų įstatymo nustatyta nauja Aukščiausiojo Teismo funkcija - vienodos teismų praktikos taikant įstatymus formavimas. Įstatymo 18 straipsnis nustatė, kad Aukščiausiasis Teismas teismų praktiką galės įtakoti: per Teisėjų senato aprobuotus teismų sprendimus, į kuriuose esančius įstatymo taikymo išaiškinimus turės atsižvelgti visi tuos pačius įstatymus taikantieji teismai, valstybinės ir kitos institucijos, taip pat kiti subjektai; per įstatymų taikymo teismų praktikoje apibendrinimus; per teisėjų konsultacijas konkrečių įstatymų taikymo klausimus. Visos išvardintos Teismo veiklos formos bus atspindėtos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje. Biuletenyje, pavadintame „Teismų praktika, bus skelbiami Teisėjų senato aprobuoti Aukščiausiojo Teismo kolegijų ir kitų teismų sprendimai, metodinė medžiaga apie įstatymų taikymo praktiką, kuriai

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas// Valstybės žinios, 1995, Nr. 36-887.

⁹ Teismų praktika Nr.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis.- Vilnius,1995.

pritaro Teisėjų senatas, konsultacijos teisėjams. Šioje pratarinėje Aukščiausiojo Teismo pirmininkas pažymėjo, kad įstatymų aiškinimas per Teisėjų senato aprobuotus teismų sprendimus yra naujas dalykas. Tai – kelias į teismo sprendimo, kaip precedento įsitvirtinimą Lietuvos teisės sistemoje.

Reformuojant teismų sistemą, 1993 metais Lietuvos Respublikos Seimo įstatymu buvo įsteigtas Konstitucinis teismas¹⁰, nustatant, kad tai yra teisminė institucija, kuri garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą, nustatyta tvarka sprendamas, ar įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja Konstitucijai, taip pat ar Respublikos Prezidento bei Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priimdamas nutarimus taip pat pradėjo formuoti teismų praktiką, taikomą ne tik visoje teismų sistemoje, bet ir pačiam Konstituciniam Teismui, kad sprendamas vélesnes bylas Konstitucinis Teismas negali nepaisyti savo paties priimtų nutarimų, juose esančių teisės išaiškinimų.

Detalizuojant, koku būdu formuojama teismų praktika, kokių teismo instancijų ir kokie procesiniai dokumentai yra laikytini teismų praktika, Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalis¹¹ (2002 m. sausio 24 d. redakcija) skelbia, kad Aukščiausias Teismas formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad minėtame straipsnyje nedviprasmiškai, o konkrečiai nurodyta Aukščiausiojo Teismo kompetencija yra formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką,- būtent taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. Minėto straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyta, kad Aukščiausiasis Teismas skelbia plenarinių sesijų nutartis, taip pat trijų ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis, dėl kurių paskelbimo pritarė dauguma atitinkamo skyriaus teisėjų, ir Aukščiausiojo Teismo biuletenyje paskelbtose nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia teismai, valstybės institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus, o 2- ajame punkte nurodyta, kad Aukščiausiasis Teismas analizuoja teismų praktiką taikant įstatymus ir kitus teisės aktus ir teikia rekomendacinius išaiškinimus; o remiantis 3 - uoju punktu gali konsultuoti teisėjus įstatymų ir kitų teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimais. Teismų įstatymo 25 straipsnio 1 punktas apibrėžia Aukščiausiojo Teismo senato kompetenciją: tvirtina teismų praktikos taikant įstatymus ir kitus teisės aktus atskirų kategorijų bylose apibendrinimo apžvalgas ir teikia rekomendacinius išaiškinimus.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas// Valstybės žinios, 1993, Nr.6-120.

¹¹ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas// Valstybės žinios, 2002, Nr.17-649.

Teismų įstatymo 31 straipsnio 2 dalis nustato, kad Vyriausiasis administracinis teismas formuoja vienodą administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. Atkreiptinas dėmesys, kad Vyriausiasis Administracinis teismas ne tik skelbia plenarinės sesijos priimtus sprendimus, nutarimus ir nutartis, trijų teisėjų kolegijų ir išplėstinių penkių teisėjų kolegijų priimtus sprendimus, nutarimus ir nutartis, dėl kurių paskelbimo pritarė dauguma šio teismo teisėjų, bet ir, skelbia visus sprendimus dėl norminių administracinių aktų teisėtumo. Tiksliau apibūdinant, tai yra norminių administracinių aktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai klausimas, ko nesprendžia Aukščiausiasis Teismas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 346 straipsnis¹² (toliau tekste – Civilinio proceso kodeksas), nustatantis įsiteisėjusių teismo sprendimų, nutarčių peržiūrėjimo kasacine tvarka pagrindus, 2 dalies 2 punkte nurodo pagrindą peržiūrėti bylą kasacine tvarka, jeigu teismas skundžiamame sprendime (nutartyje) nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos. Ginčus, kylančius iš darbo teisės nagrinėja tiek bendros kompetencijos, tiek ir kai kuriais atvejais (pavyzdžiui, dėl nelegalaus darbo) administraciniai teismai.

Nuo 2011 m. sausio 1 dienos įsigaliojo Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo pakeitimai, kuriais nustatyta, kad administracinių teisės pažeidimų bylos yra bendrosios kompetencijos teismų žinioje, įstatymo 12 straipsnio 3 dalies redakcijoje nustatyta, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, apygardų ir apylinkių teismai yra bendrosios kompetencijos teismai, nagrinėjantys civilines, baudžiamąsias ir administracinių teisės pažeidimų bylas, Lietuvos apeliacinis teismas yra bendrosios kompetencijos teismas, nagrinėjantis civilines ir baudžiamąsias bylas. Bendrosios kompetencijos teismas, nagrinėdamas civilinę bylą, kartu gali nuspręsti ir dėl individualaus administracinio akto teisėtumo. Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Aukščiausiasis Teismas yra vienintelis kasacinės instancijos teismas įsiteisėjusiems bendrosios kompetencijos teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims, nutarimams (išskyrus nutarimus administracinių teisės pažeidimų bylose) ir įsakymams peržiūrėti, tačiau Aukščiausiasis Teismas nagrinėja prašymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose administracinių teisės pažeidimų bylose, o administracinių teisės pažeidimų bylos, pradėtos ir nebaigtos iki šio įstatymo įsigaliojimo, nagrinėjamos iki šio įstatymo įsigaliojimo galiojusia tvarka.¹³

---

¹² Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas.// Valstybės žinios, 2002, Nr.36-1340.

¹³ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 12, 15, 23 ir 31 straipsnių pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios, 2010, Nr.142-7260.

Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24 d. nutarime ¹⁴ išaiškino, kad pagal Konstituciją teismų praktika formuojama tik teismams patiems sprendžiant bylas, priimant teismo sprendimus (precedentus). Aptarti iš Konstitucijos kylantys bendrosios kompetencijos teismų veiklos bei tos veiklos teisinio reguliavimo imperatyvai yra *mutatis mutandis* taikytini ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų veiklai bei jos teisiniam reguliavimui.

Taigi teismų precedentai yra teisės šaltiniai – *auctoritate rationis*; rėmimasis precedentais yra vienodos (nuoseklios, nepriešaringos) teismų praktikos, kartu ir Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo, įgyvendinimo sąlyga. Todėl teismų precedentai negali būti nemotyvuotai ignoruojami. Kad deramai atliktų šią savo funkciją, precedentai patys turi būti aiškūs. Teismų precedentai taip pat turi neprieštarauti oficialiai konstitucinei doktrinai.

Grįžtant prie Darbo kodekso, 3 straipsnyje tarp darbo teisės šaltinių paminėta ir kiti įstatymai. Šiame darbe aukščiau apžvelgti Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo pasikeitimai, Teismų įstatymo 2002 m. sausio 24d. įstatymo redakcijos 23, 25, 31 straipsniai, bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 346 straipsnio 2 dalies 2 punktas imperatyviai nustato, kad į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje ir Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo biuletenyje paskelbtose nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia teismai, valstybės ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus, ir jeigu teismas skundžiamame sprendime ar nutartyje nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos taikymo ir aiškinimo praktikos, tai yra pagrindas peržiūrėti įsiteisėjusį teismo sprendimą ar nutartį kasacine tvarka. Tai suponuoja loginį pagrindą teigti, kad teismų praktika yra darbo teisės šaltinis.

Apibendrinant darbe analizuotą medžiagą, teismų praktika yra visų teismų grandžių užbaigtose nagrinėti bylose priimti sprendimai, nutartys (precedentai) ir Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo nustatyta tvarka paskelbti teismų nutartys, sprendimai ir nutarimai, kurie ne pakeičia įstatymą, o egzistuoja kartu su juo ir jį papildo bei užtikrina vienodą teisės aiškinimą ir taikymą. Teismų precedentai skelbtini viešai, o Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktika skelbiama biuletenyje „Teismų praktika“ ir „Administracinių teismų praktika“.

---

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai// Valstybės žinios, 2007, Nr.111-4549.

1.3. Teisminio precedento kilmė

Teismo precedento samprata Lietuvoje atsirado ir pradėta naudoti palyginus neseniai, nors visuotinai žinoma, kad ji seniai taikoma Anglijoje, tuo tarpu romanų-germanų teisinėje sistemoje šiam teisės šaltiniui tradiciškai priskiriamas antraeilis vaidmuo, į pirmą vietą iškeliant įstatymą – statutinę teisę.

V. Vasiliauskas straipsnyje „Teisminio precedento reikšmė jo tėvynėje – Anglijoje“¹⁵, aprašo, kad tradiciškai teisminis precedentas yra laikomas pagrindiniu anglosaksų teisinės sistemos teisės šaltiniu ir iškelia klausimą ar iš tikrųjų teisminis precedentas yra pagrindinis teisės šaltinis jo tėvynėje Anglijoje ir kokios naujausios teisės šaltinių doktrinos raidos tendencijos (precedentinės teisės ir statutinės teisės santykio požiūriu) Anglijoje. Skiriamasis teisminio precedento bruožas Anglijoje yra tai, kad teisėjas, nagrinėdamas bylą, turi atkreipti dėmesį į analogiškų bylų sprendimus, o jo įpareigojantis pobūdis, kuris pasireiškia per *stare decisis* (lot. laikytis to, kad jau nuspręsta) principo galiojimą, kurio esmė yra ta, kad žemesnės instancijos teismai privalo vadovautis aukštesnės instancijos teismų sprendimais, o apeliacinės instancijos teismai – savo pačių ankstesniais sprendimais (išskyrus Lordų rūmus). Šis principas yra skiriamoji Anglijos teisinės sistemos gija ir kartu svarbiausias Anglijos precedentinės teisės doktrinos elementas. Be to, Anglijos precedentinė teisė, o kartu ir pats teisminis precedentas bei jo taikymo mechanizmas, susiformavo ne iš karto, o praėjo ilgą istorinės evoliucijos kelią. Klasikinė teisminio precedento doktrina svarbiausiu Anglijos teisės šaltiniu laiko teisminį precedentą. Tačiau dabartinėje teisminio precedento doktrinoje Anglijoje nėra suabsoliutinama teisminio precedento reikšmė, beatodairiškai atmetant statutinę teisę. Šiuo metu teisminio precedento ir statutinės teisės santykį galima būtų apibūdinti kaip santykį tarpusavyje labai susijusių teisės šaltinių, papildančių vienas kitą. Precedentas kaip teisės šaltinis yra priklausomas nuo įstatymų leidybos ta prasme, kad įstatymu gali būti panaikintas teismo sprendimo veikimas, o teisėjai save laiko įpareigotais suteikti galią įstatymų leidybos aktui, kai mano esant jį priimtu laikantis nustatytos tvarkos.

---

¹⁵ Vasiliauskas V. Teisminio precedento reikšmė jo tėvynėje - Anglijoje // Teisė, 2002, T. 42, p.152-153.

1.4. Precedentas kaip teismų praktikos pagrindas

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateikiama žodžio „precedentas“ reikšmė – faktas, įvykis, kuris gali būti pavyzdys ar pateisinimas kitiems panašioms atvejams, tačiau teisinėje literatūroje naudojamas žodis „precedentas“, todėl ir darbe taip pat bus naudojama sąvoka „precedentas“.¹⁶

Visų valstybių teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pripažįstamas precedentinis teisės aiškinimas. Teisingumo principas reikalauja visas vienodas situacijas vertinti tapačiai - *auctoritas rerum similiter judicatarum* (panašiai išspręstų klausimų pavyzdys).

Profesorius V. Mikelėnas nurodo praktines priežastis dėl kurių taikomas precedentas.¹⁷

1. Vienas iš pagrindinių visos teisinės sistemos tikslų – užtikrinti vienodą teisės aiškinimą. Teismas tą pačią teisės normą, esant tapačioms faktinėms aplinkybėms, privalo aiškinti vienodai. Siekiant užtikrinti stabilią teisės sistemą ir teisinį apibrėžtumą didėja teismų praktikos vaidmuo aiškinant teisę, nes siekiant nustatyti tikrąją teisės normos prasmę galima vadovautis teismo sprendimu, kuriame teisės norma jau buvo išaiškinta.

2. Vadovaujantis teismo precedentais išvengiama skirtingų tos pačios teisės normos aiškinimo ir tokių pačių faktinių aplinkybių vertinimo. Būtina užtikrinti vienodą teisės aiškinimą ir teisinį faktų vertinimą siekiant ne tik teisinio apibrėžtumo, bet ir pragmatiniais, pavyzdžiui, ekonominiais, sumetimais.

3. Precedentus formuoja aukščiausieji teismai, kur dažniausiai dirba labiausiai patyrę ir aukščiausios kvalifikacijos teisininkai. Todėl šių teismų pateiktas teisės aiškinimas laikomas autoritetingu ir sektinu.

4. Žemesnių teismų teisėjai praktiniais sumetimais vadovaujasi aukščiausiojo teismo suformuotu teisės aiškinimu, nes atmetus precedentą be jokių argumentų, teismo sprendimas naikintinas instancine tvarka.

5. Remiantis teismo precedentu ne tik išaiškinama konkreti teisės norma, bet ir užpildoma teisės spraga.

„Precedentinis teisės aiškinimo metodas reiškia, kad aiškintis tikrąją teisės normos prasmę panaudojami teismų sprendimai, kur jau pateiktas tos pačios normos aiškinimas. Teismo sprendimas, kuriuo remiantis išaiškinama teisės norma, tampa savotišku tos teisės

¹⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2000, 593p.

¹⁷ Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės taikymo ir aiškinimo aspektai. Justicija.V., 1999, p.215

normos priedu, jos dalimi (*auctoritate rationis*- motyvuojant precedento buvimu).¹⁸ *Stare decisis* (laikytis nuspręsto) teismo precedento principas. Kiekvienas įsiteisėjęs teismo sprendimas yra teismo precedentas ir turi dvejopą poveikį: vertikalų ir horizontalų. Vertikalus tai reiškia, kad jis privalomas žemesniems teismams, o horizontalus – privalomas ir pačiam teismo precedentą suformulavusiam teismui, kol aukštesnės instancijos teismas nepriėmė sprendimo, paneigiančio tą sukurtą precedentą.

Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime¹⁹ suformuotos svarbiausios konstitucinės teismo precedento doktrinos, kad rėmimasis precedentais yra vienodos (nuoseklios, neprieštaringos) teismų praktikos, taigi ir visaverčio teisingumo vykdymo, sąlyga. Todėl teismų precedentų negalima nemotyvuotai ignoruoti sprendžiant analogiškas bylas. Teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų – sprendimų analogiškose bylose. Žemesnės instancijos teismų priimami sprendimai atitinkamų kategorijų bylose turi precedento reikšmę. Aukštesnės instancijos teismai, peržiūrėdami žemesnės instancijos teismų sprendimus, privalo juos vertinti vadovaudamiesi visuomet tais pačiais kriterijais, kurie turi būti aiškūs ir *ex ante* žinomi teisės subjektams, *inter alia* žemesnės instancijos teismams, nes teismų jurisprudencija turi būti prognozuojama. Esami aukštesnės instancijos teismų sukurti precedentai atitinkamų kategorijų bylose susaisto ne tik žemesnės instancijos teismus, priimančius sprendimus analogiškose bylose, bet ir tuos precedentus sukūrusius aukštesnės instancijos teismui. Teismai turi vadovautis tokia atitinkamų teisės nuostatų (normų, principų) turinio, taip pat šių teisės nuostatų taikymo samprata, kokia buvo suformuota ir kokia buvo vadovaujama taikant tas nuostatas (normas, principus) ankstesnėse bylose, *inter alia* anksčiau sprendžiant analogiškas bylas. Teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose turi būti koreguojama ir nauji teismo precedentai tų kategorijų bylose gali būti kuriami tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama. Toks teismų praktikos koregavimas (nukrypimas nuo teismus ligi tol saiščiusių ankstesnių precedentų ir naujų precedentų kūrimas) visais atvejais turi būti deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamas atitinkamuose teismų sprendimuose. Nukrypdamas nuo ankstesnio precedento teismas privalo net tik deramai argumentuoti patį priimamą sprendimą

---

¹⁸ Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės taikymo ir aiškinimo aspektai. Justicija.V., 1999, p. 213

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24d. Redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybė žinios, 2006, Nr.36-1292.

(sukuriamą naują precedentą), bet ir aiškiai išdėstyti motyvus, argumentus, pagrindžiančius būtinumą nukrypti nuo ankstesnio precedento.

Po šio Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo atsirado poreikis toliau plėtoti teismo precedentų doktriną ir Vilniaus apygardos teismas iškėlė teismo precedentų privalomumo civilinėse bylose konstitucingumą kreipdamasis į Konstitucinį Teismą.

Konstitucinės teismo precedentų doktrinos nuostatos ir toliau buvo plėtojamos Konstitucinio teismo nutarimuose. Plačiai apie teismo precedentą kaip teisės šaltinį pasisakyta Konstitucinio teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime.²⁰ Minėto nutarimo konstatuojamosios dalies 9 punkte pasisakoma, kad teismų precedentų, kaip teisės šaltinių, reikšmės negalima pervertinti, juo labiau suabsoliutinti. Remtis teismų precedentais reikia itin apdairiai. Pabrėžtina, kad teismams sprendžiant bylas precedentų galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, t. y. precedentas taikomas tik tose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra tapačios arba labai panašios į tos bylos, kurioje buvo sukurtas precedentas, faktines aplinkybes ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė, kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas.

Prof. E.Kūris straipsnyje apie teismų precedentą²¹ rašo, kad teismo precedentas, kaip teisės šaltinis, ne konkuruoja su įstatymu ir jį pakeičia, o su juo kartu egzistuoja ir jį papildo, materializuoja; savarankišką reikšmę jis įgauna ir „autonominiu“ teisės šaltiniu tampa tik tais atvejais, kai teisinio ginčo neįmanoma išspręsti įstatymo pagrindu.

Konstitucinės doktrinos formavimas nėra baigtinas apsiribojant iki šios dienos paskelbtais Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimais, šis procesas yra ilgalaikis, sietinas su kiekviena nauja nagrinėtina byla.

---

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai// Valstybės žinios, 2007, Nr.111-4549.

²¹ Kūris E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai // Jurisprudencija: mokslo darbai. - Vilnius, 2009. T. 2 (116), p. 133-135.

1.5. LR CPK 4 straipsnis – pagrindas atsižvelgti į teismų precedentus

Doc. dr. V. Tiažkijus ir dr. J. Maculevičius leidinyje „Darbo santykių teisinis reguliavimas: pasaulinė praktika ir Lietuvos praktika“²², nurodė, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje niekam nėra suteikta įstatymų aiškinimo teisė. Tradiciškai šios teisės prerogatyva naudojasi Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas remdamasis Teismų įstatymu. Autoriai J. Maculevičius ir V. Tiažkijus dar tuomet kėlė klausimą, ką įstatymų leidėjas turi omenyje, nurodydamas, kad į Aukščiausiojo Teismo ir Aukščiausiojo teismo senato išaiškinimus teismai turi atsižvelgti. Kita vertus, žemesnių instancijų teismų ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės normų aiškinimai praktikoje ne visada adekvačiai atitinka tų normų loginį turinį.

Parėjus dešimčiai metų po minėto leidinio pasirodymo, Vilniaus apygardos teismas, suabejojęs Civilinio proceso kodekso 4 straipsnio (2002 m. redakcija) nuostatos privalomumo atsižvelgti į Aukščiausiojo Teismo išaiškinimus, kreipėsi į Konstitucinį Teismą. Vilniaus apygardos teismas savo prašymą Konstituciniam Teismui grindė tuo, kad Civilinio proceso kodekso 4 straipsnis (2002 m. vasario 28 d. redakcija) įpareigoja teismus, taikant teisę, atsižvelgti į Lietuvos Respublikos teismų įstatymo nustatyta tvarka paskelbtose kasacine tvarka priimtose nutartyse esančius teisės taikymo išaiškinimus. Toks argumentas visiškai logiškas, nes daromas remiantis galiojančiais teisės aktais, t.y. Teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad kasacinės nutartys skelbiamos biuletenyje „Teismų praktika“ ir Civilinio proceso kodekso 4 straipsnyje jos turimos omenyje. Todėl suprantama, kad teismas suabejojo ar taikytinos kitų teismų sprendimai, nutartys, kurios nėra skelbiamos biuletenyje „Teismų praktika“, ir tai neįpareigoja teismų atsižvelgti į visą bendrosios kompetencijos teismų praktiką, kuri yra priimta ne kasacine tvarka ir tai gali prieštarauti konstituciniams teisingumo, asmenų lygybės įstatymui ir teismui principams, taigi Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 109 straipsniui (*inter alia* jo 1 daliai).

Lietuvos Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24 d. nutarimu²³ yra pasisakęs apie tai, kad teismai turi atsižvelgti į savo pačių ir aukštesniųjų teismų precedentus, praktiką, kad viena iš būtinų teismų praktikos vienodumo (nuoseklumo, neprieštaravimo), taigi ir

²² Maculevičius J., Tiažkijus V. Darbo santykių teisinis reguliavimas: pasaulinė patirtis ir Lietuvos praktika, Vilnius, 1997, p.23-26.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai//Valstybės žinios, 2007, Nr.111-4549.

jurisprudencijos tęstinumo, užtikrinimo sąlygų yra visų grandžių bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų precedentų prieinamumas, kurį lemia atitinkamų informacinių sistemų sukūrimas, organizacinių bei techninių galimybių teismams (teisėjams) susipažinti su analogiškose bylose anksčiau priimtais teismų sprendimais – precedentais analogiškose bylose.

Imant domėn, kad sprendžiant bylas visi teismai turi atsižvelgti į visų teismų priimtus sprendimus, nutartis (precedentus), iškyla klausimas apie praktinę galimybę vienodai taikyti teismų precedentus ir praktiką. Prielaida, užtikrinanti taikyti teismų precedentus ir teismų praktiką, tai sukurtose informacinėse sistemose būtų tinkamai susisteminti precedentai ir praktika, atsižvelgiant į tai, kad Konstitucinis Teismas išaiškino, kad teismų precedentų taikymas galimas tik tapačiose bylose ar bylose kurių aplinkybės labai panašios. Taigi ir teismų precedentų, ir teismų praktikos nuoseklumas pirmiausia turėtų būti siejamas su galimybe rasti precedentą pagal išnagrinėtoje byloje nustatytas ginčo aplinkybes.

Kasatorius civilinėje byloje Nr. 3K-3-267/2008²⁴ P.M. v UAB „Swiss logistic“ dėl neišmokėto darbo užmokesčio priteisimo ir atsakovo UAB „Swiss logistic“ priešieškinį ieškovui P. M. dėl žalos atlyginimo bei darbo sutarties sąlygos pakeitimo nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas be pagrindo rėmėsi nutartyje nurodyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi kaip precedentu. Dėl šio kasatoriaus argumento Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. gegužės 12d. nutartimi pripažino, kad apeliacinio teismo nuoroda į paminėtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo precedentą netaikytina šioje byloje.

Tai leidžia daryti išvadą, kad teismams konkrečiose bylose, remiantis konkrečiais precedentais, nutartimis, derėtų nurodyti jų ryšį, atitikties ir įtaką nagrinėjamam ginčui, nes identiškų bylų nėra daug. Ir Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24d. nutarimu²⁵ išaiškino, kad ginčijamos Civilinio proceso kodekso 4 straipsnio nuostatos tikslas – ne pateikti išsamų ar pavyzdinį teisės šaltinių sąrašą, bet pabrėžti poreikį formuoti vienodą teisės taikymo praktiką visoje šalyje (tai matyti ir iš šio straipsnio pavadinimo); šiame straipsnyje įtvirtintos nuostatos negalima aiškinti siaurai, kaip esą pateikiančios baigtinį antrinių teisės šaltinių (teismų praktikos), į kuriuos atsižvelgia bylą nagrinėjantis teismas, sąrašą. Atvirkščiai, ginčijama nuostata, suteikdama teisės šaltinio statusą Teismų įstatymo nustatyta tvarka paskelbtose kasacine tvarka priimtose nutartyse esantiems teisės taikymo

²⁴ Lietuvos aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2008 m. gegužės 12d. nutartis P.M. v UAB „Swiss logistic“, Nr.3K-3-267/2008.

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai//Valstybės žinios, 2007, Nr.111-4549.

išaiškinimams, neeliminuoja kitų antrinės teisės šaltinių, į kuriuos atsižvelgia bylą nagrinėjantis teismas, – paties teismo sprendimų analogiškose bylose ir aukštesnės instancijos teismų sprendimų atitinkamos kategorijos bylose.

1.6. Teismo sprendimų, nutarčių viešas paskelbimas

Apylinkės teismų priimti sprendimai (precedentai) nėra viešai skelbiami, todėl panašaus ginčo šalims, jų atstovams nėra prieinami, nėra jokios galimybės jais vadovautis prieš kreipiantis į teismą ar kreipusis į teismą, todėl iškeltoje byloje pirmosios instancijos teismų sprendimai (precedentai) nėra prognozuojami.

Pagal galiojančią susipažinimo su bylomis teisme tvarką, patvirtintą Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos archyvų departamento generalinio direktoriaus 1999 m. balandžio 15d. Įsakymu Nr.79/13²⁶, 8 - ajame punkte nurodyta, kad norėdamas susipažinti su išnagrinėtos bylos medžiaga, asmuo turi pateikti jo asmenį liudijantį dokumentą, nurodyti konkrečią bylą, su kuria pageidauja susipažinti, bei užpildyti nustatytos formos prašymą. Teisės taikytojui nėra žinoma kokias bylas nagrinėjo apylinkės teismai, nėra viešai prieinamos apylinkės teismų duomenų bazės, kuriose galima būtų surasti dominančios bylos duomenis ir su byla susipažinti apylinkės teisme. Teismų informacinė sistema viešai neprieinama. Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24 d. nutarime²⁷ pažymėjo, kad viena iš būtinų teismų praktikos vienodumo (nuoseklumo, neprieštaringumo), taigi ir jurisprudencijos tęstinumo, užtikrinimo sąlygų yra atitinkamų informacinių sistemų sukūrimas.

Lietuvos Respublikos Seimas 2008 m. liepos 03 d. priėmė Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 33, 34, 36, 38, 39, 42, 43, 47, 51, 55(1), 57, 61, 63, 64, 69(1), 81 straipsnių, IX skyriaus pavadinimo, 83, 84, 85, 86, 90, 98, 101, 103 straipsnių, XII skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo, 106, 107, 108, 119, 120, 122, 124, 127, 128, 129 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 89, 109, 110, 111, 112, 125 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo papildymo 53(1), 53(2) straipsniais ir IX skyriaus trečiuoju

---

²⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos archyvų departamento generalinio direktoriaus 1999 04 15d. Įsakymas „Dėl susipažinimo su apygardų ir apylinkių teismuose išnagrinėtų bylų medžiaga tvarkos patvirtinimo“//Valstybės Žinios, 1999, Nr.: 68- 2184.

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai// Valstybės žinios, 2007, Nr.111-4549.

skirsniu įstatymą²⁸ ir 2010 m. gegužės 13d. priėmė Teismų įstatymo 39 straipsnio pakeitimo įstatymą²⁹ dėl teismų sprendimų oficialaus skelbimo. Nustatyta, kad, teismų baigiamieji aktai, atskirosios nutartys ir metinės Aukščiausiojo Teismo ir Vyriausiojo administracinio teismo praktikos apžvalgos skelbiamos Nacionalinės teismų administracijos interneto tinklalapyje Teisėjų tarybos nustatyta tvarka, išskyrus įstatymuose nustatytus atvejus. Viešai skelbiamame teismo baigiamajame akte turi būti išdėstyti visi argumentai, kuriais šis aktas grindžiamas, išskyrus proceso įstatymų nustatytus atvejus. Teismo baigiamuoju aktu laikomas teismo aktas, kuriuo byla baigiama iš esmės. Teismų baigiamieji aktai, atskirosios nutartys ir metinės teismų praktikos apžvalgos skelbiami nepažeidžiant asmens duomenų apsaugos, valstybės, tarnybos, komercinės, profesinės ir kitų įstatymų saugomų paslapčių apsaugos reikalavimų, taip pat laikantis kitų įstatymuose numatytų apribojimų ir draudimų. Prieiga prie šio straipsnio nustatyta tvarka internete skelbiamos informacijos yra vieša ir nemokama. Duomenų bazės turi būti aprūpintos elektroninėmis paieškos priemonėmis. Nacionalinės teismų administracijos tinklalapyje teismų sprendimų paieška galima, tačiau užklausa siejama su konkrečių paieškos duomenų įvedimu, priešingu atveju pateikiamas bendras sąrašas teismo baigiamųjų dokumentų pagal teisės šakas.

Šiai dienai prieinamiausi visa apimtimi yra Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, taip pat sprendimai priimti nagrinėti prašymą ar paklausimą, sprendimai atsisakyti nagrinėti prašymą ar paklausimą, sprendimai nutraukti bylą (teiseną), sprendimai dėl Konstitucinio Teismo nutarimo išaiškinimo, Konstitucinio Teismo pirmininko potvarkiai Konstitucinio Teismo įstatymo 25 straipsnio pirmosios dalies 1 ir 2 punktuose³⁰ nurodytais klausimais oficialiai skelbiami „Valstybės žiniuose“, atskirame skyriuje. Šio straipsnio pirmojoje dalyje nurodyti Konstitucinio Teismo aktai skelbiami ir Konstitucinio Teismo interneto tinklalapyje. Prireikus Konstitucinis Teismas leidžia savo nutarimų, išvadų ir sprendimų rinkinius, kitus leidinius. Konstitucinio Teismo aktai įsigalioja jų oficialaus paskelbimo „Valstybės žiniuose“ dieną.

---

²⁸ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 33, 34, 36, 38, 39, 42, 43, 47, 51, 55(1), 57, 61, 63, 64, 69(1), 81 straipsnių, IX skyriaus pavadinimo, 83, 84, 85, 86, 90, 98, 101, 103 straipsnių, XII skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo, 106, 107, 108, 119, 120, 122, 124, 127, 128, 129 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 89, 109, 110, 111, 112, 125 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo papildymo 53(1), 53(2) straipsniais ir IX skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 81-3186.

²⁹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 39 straipsnio pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios, 2010, Nr.63-3089 Nr.6089.

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas// Valstybės žinios, 1993, Nr. 6-120.

2. Teismų praktikos nuoseklumas, vienodumas

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas be jokių objektyvių priežasčių nukrypsta nuo savo sukurtų precedentų ir keičia savo suformuotą teismų praktiką. Manytina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, siekdamas užtikrinti nuoseklų teisės taikymą ir kurdamas stabilią teisinę sistemą galėtų nukrypti nuo savo suformuotos praktikos tik pasikeitus įstatymui ar Konstituciniam Teismui paskelbus įstatymą prieštaraujančiu Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Teismai, neesant minėtų aplinkybių, neturėtų nukrypti nuo savo formuojamos teismų praktikos, o tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas turėtų sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Konstitucinį Teismą. Keičiama teismų praktika nėra nuosekli ir tai nekuria stabilios teisinės sistemos.

Teismų praktikos nuoseklumo trūkumai iliustruojami analizuojant darbo bylose teismų precedentes. Pasirinkti procesiniai sprendimai, nutartys, kuriuose sprendžiamas klausimas dėl vidutinio darbo užmokesčio priteisimo atleistam darbuotojui už uždelstą atsiskaityti laiką (Darbo kodekso 141 str.), atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtų pasekmių (Darbo kodekso 297 str. 3,4 d.) ir kai kuriose iš jų kartu sprendžiamas klausimas dėl ieškinio senaties terminų.

Nevykdant teisingumo visose bylose, kaip numato Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 dalis, manytina, kad esant tokiai nevienareikšmiškai situacijai, nėra vieninga ir teismų praktika, ir juo labiau realiai nėra įgyvendintinas teismų praktikos nuoseklumas. Be to, atsiranda prieštaravimai ir dėl konstitucinės doktrinos, kad kiekvienos grandies teismas privalo vadovautis savo pačių sukurtais precedentais kitose panašiose bylose.

Nesant tinkamo teismų praktikos nuoseklumo, nėra galimybės pašalinti nutarčių prieštarumą aiškinant ir taikant teisę.

2.1. Teisingumo vykdymo ypatybės Lietuvos Aukščiausiajame Teisme

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. buvo priimta nutartis D.G. v A.Vitienės individuali įmonė, civilinė byla NR. 3K-3-545/2010³¹, pagal priimtą nagrinėti atsakovės skundą, kuriuo skundžiama Panevėžio apygardos teismo civilinių bylų kolegijos 2010 m. gegužės 19d. nutartis, dėl teisės normų, reglamentuojančių vidutinio darbo užmokesčio darbuotojui priteisimo už priverstinės pravaikštos laiką nuo pripažinto neteisėtu atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, aiškinimo ir taikymo. Nutartimi teismas iš dalies tenkino skundą ir priteisto darbuotojui vidutinio darbo užmokesčio už priverstinę pravaikštą laiką sumą sumažino vienu trečdaliu.

Dėl Vilniaus m. 1 apylinkės teismo 2010 m. vasario 14d. sprendimo ir Vilniaus apygardos 2010 m. rugsėjo 1 d. nutarties civilinėje byloje O.B. v UAB „Trikampis žiedas“³² buvo paduotas kasacinis skundas, kuriame keliamas klausimas dėl teisės normų, reglamentuojančių vidutinio darbo užmokesčio darbuotojui priteisimo už priverstinės pravaikštos laiką nuo pripažinto neteisėtu atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, aiškinimo ir taikymo, prašant sumažinti priteistas sumas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. rugsėjo 21 d. nutartimi skundą gražino ne dėl kokių nors procesinių trūkumų skundo turiniui, formai, o dėl to, kad teismų praktikos formavimui byla neturi reikšmės ir kasacinio skundo pateikimas nesiejamas su teisingumo vykdymu Lietuvos Aukščiausiajame Teisme.

Tokie procesiniai veiksmai suponuoja prielaidą, kad, teismo nuomone, kasacijoje turint jau vieną priimtą nagrinėjimui kasacinį skundą analogiškoje byloje, to pakanka teismų praktikai formuoti. Tačiau tenka pastebėti, kad šiuo atveju, teisingumas bus įvykdytas vienoje byloje, o kitoje, kurioje kasacinis skundas nepriimtas, teisingumas lieka neįvykdytas. Šiuo atveju Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2010, D.G. v A.Vitienės individuali įmonė, panaudoti Vilniaus m. 1 apylinkės teismo civilinėje byloje Nr.2-816-600/2010 dėl 2010 m. vasario 14 d. sprendimo, ieškovė O.B v UAB „Trikampis žiedas“, nėra galimybių. Bylos nagrinėjimas užtruko dėl ieškovės kaltės ir teismas nepaisydamas procesinės teisės, koncentruotumo principo, greito ir teisingo bylos išnagrinėjimo principo darbdaviui

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 21d. nutartis D.G. v A.Vitienės individuali įmonė, Nr.3K-3-545/2010.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegijos 2010 m. rugsėjo 21d. nutartis Nr.3P-1336/2010.

padarė materialinę žalą priteisdamas ieškovei už visą jos vilkintą bylos nagrinėjimo terminą vidutinį darbo užmokestį. Nepriėmus kasacinio skundo nagrinėti, darbdaviui belieka reikšti ieškinį valstybei dėl žalos atlyginimo, o toliau sektų Europos Teisingumo Teismas. Darytina išvada, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsisakydamas nagrinėti kasacinį skundą, sudaro prielaidas perkelti ginčą nagrinėti Europos Teisingumo Teisme ir parodo nacionalinės teismų sistemos trūkumus vykdant teisingumą.

Lietuvos Respublikos Konstitucija numato tik vieną teismų funkciją – vykdyti teisingumą. Pateiktos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys iliustruoja, kad vienu atveju buvo vykdomas teisingumas, o kitu ne. Darytina išvada, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakydamas nagrinėti kasacines bylas, motyvuodamas tuo, kad jos nereikšmingos formuojamai teismų praktikai, ignoruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 metų metiniame informaciniame pranešime³³ pateikti duomenys, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kaip kasacinio teismo, funkcijas praktikos apibendrinime įgyvendina ne patys teisėjai, o Teismų praktikos apibendrinimo departamentas. Departamentas analizuoja Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktiką, rengia teismų praktikos apibendrinimus, teismų praktikos apžvalgas dėl teisės normų aiškinimo ir taikymo, analizuoja ir apibendrina tarptautinių ir Europos Sąjungos teismų praktiką. Pranešime taip pat pažymėta, kad nuo 2010 m. sausio 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamose bylose Teismų praktikos apibendrinimo departamentas teikia išvadas, ir tai suponuoja prielaidą, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjai neformuoja teismų praktikos, o sprendami bylas atsižvelgia į Departamento pateiktas išvadas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pranešimu paskelbta informacija suponuoja prielaidą, kad Aukščiausiasis Teismas vykdytų teisingumą, o Teismų praktikos apibendrinimo departamentas užsiims teismų praktikos apibendrinimais, formavimu ir skelbimu, Teismo viešųjų ryšių strategijos plėtojimu su Lietuvos teismais, akademinė visuomene, valstybės institucijomis, nors tokias funkcijas galėtų atlikti Teisingumo ministerija ar esami Teisės institutai. Manytina, kad visi kasaciniai skundai yra reikšmingi teismų praktikos formavimui ir belieka tikėtis, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinės visus gautus kasacinius skundus.

---

³³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Metinis informacinis pranešimas. 2009. Vilnius, 2010, [žiūrėta 2010-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/veikla/Metinis%20informacinis%20pranesimas%202009.pdf>.

2.2. Teismų praktika dėl atsiskaitymo su atleidžiamu darbuotoju

Lietuvos Darbo kodekso 141 straipsnis nustato, kad darbdavys privalo visiškai atsiskaityti su atleidžiamu iš darbo darbuotoju jo atleidimo dieną, išmokėti visas jam priklausančias sumas ir kai uždelsiama atsiskaityti ne dėl darbuotojo kaltės, darbuotojui sumokamas jo vidutinis darbo užmokestis už uždelsimo laiką.

Aiškinantis dėl Darbo kodekso 141 str. 3d. nustatytos išmokos (vidutinio darbo užmokesčio dydį už uždelstą atsiskaityti laiką) dydžio priteisimo, teismas skirtingai aiškina ir taiko įstatymo nuostatą. Vienu atveju, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. birželio 14d. nutartyje J.A. v AB „Alytaus tekstilė“, civilinėje byloje Nr.3K-3-400/2006³⁴, išaiškino, kad Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalyje nustatyta išmokos dydis yra aptartas minėtoje teisės normoje ir tai, kad Darbo kodeksas nenumato minėtos išmokos sumažinimo galimybės darbo santykiuose, teismo nuomone tai nėra teisės spraga ir kad aptariamasis išmokos dydis – konkretaus darbuotojo vidutinis darbo užmokestis už uždelsimo laiką – nustatytas įstatyme ir negali būti pripažintas neprotingai dideliu, nes, teigiant priešingai, būtų paneigiamas įstatymas.

Kitu atveju, teismas faktiškai vykdo įstatymo leidėjo funkciją ir keičia įstatymą, nors Konstitucija tokios teisės teismams nesuteikia. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. sausio 2 d. nutartyje D.L. v UAB „Fleming baldai“ civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2008³⁵ išaiškino, kad taikant Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalį, sankcijos dydis turi būti adekvatus teisės pažeidimui, t.y. jeigu neišmokėta atleidžiamam darbuotojui tik dalis darbo užmokesčių, kitų išmokų, tai sankcijos dydį sudaro neišmokėta darbo užmokesčio dalis ir atitinkamai priteisti reikia vidutinį darbo užmokestį proporcingai neišmokėtai pinigų sumai.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalyje nustatyta vidutinio darbo užmokesčio už uždelstą atsiskaityti laiką išmoka darbuotojui aiškinama kaip sankcija darbdaviui ir kompensacinis mechanizmas darbuotojui.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. sausio 2 d. nutartyje D.L. v UAB

---

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 14 d. nutartis J.A. v AB „Alytaus tekstilė“, Nr. 3K-3-400/2006.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2d. nutartis, D.L. v UAB „Fleming baldai“, Nr. 3K-3-82/2008.

„Fleming baldai“ civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2008³⁶ išaiškino, kad reikia išaiškinti Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalies paskirtį, jos taikymo tikslą, išsiaiškinti teisės pažeidimo ir sankcijos santykį. Teismas priėjo išvados, kad sankcija gali būti efektyvi ir pasiekti tikslus, dėl kurių ji nustatyta, tik tuo atveju, jeigu ji yra proporcinga teisės pažeidimui, už kurį ji yra skiriama ir kad svarbu šioje situacijoje taikyti teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus, ir kad sankcijos dydis būtų adekvatus teisės pažeidimui.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalyje numatytą išmoką įvardija sankcija darbdaviui ir kompensacija darbuotojui, nors teisės teorijoje sankcija reiškia valstybės gebėjimą priversti laikytis normos reikalavimų ir atkurti ją pažeistą³⁷, ir paskirtoji sankcija išieškoma į valstybės biudžetą, o ne kreditoriaus naudai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. birželio 14d. nutartyje J.A. v AB „Alytaus tekstilė“, civilinėje byloje Nr.3K-3-400/2006³⁸, išaiškino, kad Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalyje nustatyta išmoka nėra netesybos, kad ši išmoka yra kompensacinis mechanizmas, kuriuo kompensuojami darbuotojui neišmokėtas darbo užmokestis ir kitos su darbo santykiais susijusios išmokos.

Darbo kodekse yra numatyta kompensacija už darbuotojams priklausančių įrankių, darbo drabužių nusidėvėjimą (Darbo kodekso 219 str.) prarastą turta, už darbą poilsio ir švenčių dienomis (Darbo kodekso 194 str.) ir kitais kodekse numatytais atvejais. Kompensacijos yra darbuotojui išmokamos piniginės išmokos, skirtos atlyginti darbuotojo patirtas išlaidas, susijusias su darbo funkcijų atlikimu ir kitomis pareigomis, nustatytomis įstatymuose ir kituose norminiuose teisės aktuose (taip pat kolektyvinėse ir darbo sutartyse).³⁹

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas, kad Darbo kodekso 141 straipsnio 3 dalies pagrindu priteistina vidutinio darbo užmokesčio suma už uždelstą atsiskaityti su atleidžiamu darbuotoju laiką yra kompensacinis mechanizmas, palieka neaiškumą kokia prasme sankcija darbdaviui yra kompensacija darbuotojui, ką ir vietoje ko kompensuoja. Manytina, kad tarp darbo santykio šalių sankcijos negalimos ir jos nenumatytos darbo įstatymuose. Visiškai pamirštami Darbo kodekso 10 straipsnyje nustatyti Darbo kodekso

---

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2d. nutartis, D.L. v UAB „Fleming baldai“, Nr. 3K-3-82/2008.

³⁷ Vansevičius S.. Valstybės ir teisės teorija. Justitia, Vilnius, 2000. p.138.

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 14 d. nutartis J.A. v AB „Alytaus tekstilė“, Nr. 3K-3-400/2006.

³⁹ Darbo teisė. Vadovėlis. Autorių kolektyvo vadovas I.Nekrošius. Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2008. p.324-325

normų aiškinimo principai, kad kodekso normos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į kodekso sistemą bei jo struktūrą siekiant užtikrinti kodekso vientisumą ir atskirų jo sudedamųjų dalių suderinamumą, aiškinamos normos tikslus ir uždavinius. O normos aiškinimo neišbaigtumas, nors ir priešingas teisės normos esmei, sukuria nereikalingus prieštaravimus.

Manytina, kad teismo motyvai apie kompensacinį mechanizmą nelogiški, nes priteisiamas vidutinis darbo užmokestis už uždelstą atsiskaityti laiką neturėtų būti vertinamas kaip kompensacija už neišmokėtą darbo užmokestį atleidžiant darbuotoją, nes tai papildoma vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmoka prie priteisiamo neišmokėto darbo užmokesčio ir tiksliau būtų tai vertinti kaip netesybas. Civilinio kodekso komentare netesybos yra apibūdintos kaip tam tikra kreditoriaus, negaunančio įvykdymą, satisfakcija⁴⁰. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad nėra įvertinama, kad tokia išmoka pažeis darbdavio ir jo darbuotojų teises ir teisėtus interesus, kad gali tik neigiamai įtakoti darbdavio finansinę būklę, ir ar tai neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio nuostatai, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise ir, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų tautos gerovei.

Teismų praktikoje iki 2008 metų Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo nėra buvę, kad nuo priteistino vidutinio darbo užmokesčio už uždelstą atsiskaityti laiką dar priteistos ir procesinės palūkanos.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. gruodžio 23d. nutartimi civilinėje byloje A.Č v UAB „Stelalita“, Nr. 3K-3-625/2008⁴¹ išaiškino, kad kartu su Darbo kodeksu yra taikomos ir Civilinio kodekso 6.210 straipsnio normos, reglamentuojančios palūkanas už pinigines prievolės neįvykdymo termino praleidimą yra taikomos iki bylos iškėlimo teisme, bei Civilinio kodekso 6.37 straipsnio 2 dalies norma, įtvirtinanti procesines palūkanas už priteistą sumą po bylos iškėlimo teisme.

Darbo kodeksas nenumato galimybės priteisti nuo priteistino vidutinio darbo užmokesčio už uždelstą atsiskaityti laiką procesines palūkanas. Civilinis kodeksas taip pat nenumato procesinių palūkanų taikymą darbo teisėje, darbo santykiuose. Todėl manytina, kad netinkamo įstatymo taikymas darbdavio atžvilgiu, yra prieštaringas, paneigiantis suformuotą teismų praktiką ir daro neigiamą įtaką darbo santykių esmei.

Manytina, kad tik nuo neišmokėtos konkrečios pinigų sumos, kurią skolingas

---

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, 6 knyga, Prievolių teisė (1), Justitia, Vilnius 2003, p.114,289

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23d. nutartimi civilinėje byloje A.Č. v UAB „Stelalita“, Nr.3K-3-625/2008.

darbdavys darbuotojui ieškinio pareiškimo dienai, būtų logiška svarstyti apie procesinių palūkanų priteisimą, bet ne nuo sumos, kuri bus aiški tik teismo sprendimo priėmimo dieną.

Teismų sprendimų analizė palieka neaiškumą, nes kiekvienas teismo precedentas gali būti paneigtas aukštesniajam teismui jį pakeitus ar panaikinus, o Aukščiausiojo Teismo nutartys yra galutinės ir neskundžiamos. Tapačiam darbo ginčo atvejui yra skirtingos nutartys ir sprendžiant klausimą, kuria iš jų reikėtų vadovautis, belieka pasitelkti teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus, nes pasiūlymų įstatymo pakeitimams teismai neinicijuoja.

2.3. Teismų praktika esant neteisėtam darbuotojo atleidimui

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 29d. Senato nutarimo "Dėl darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą darbdavio iniciatyva, kai nėra darbuotojo kaltės (Darbo kodekso 129 straipsnis), taikymo teismų praktikoje,⁴² įžangoje teigiama, kad 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojus Darbo kodeksui iš esmės reformuota darbo teisė, naujai sureguliuoti daugelis darbo santykių, įteisintas vieningas darbo teisės kodifikuotas šaltinis, kuriame apjungtos pagrindinės Europos Sąjungos ir Tarptautinės darbo organizacijos teisės aktų bei Europos socialinės chartijos (pataisytos) nuostatos. Atkreiptas dėmesys, kad Darbo kodekso viena iš naujovių, tai nesant baigtinio darbo sutarties nutraukimo darbdavio iniciatyva pagrindų sąrašo, darbdavys pats turės teisę apsispręsti dėl darbo sutarties nutraukimo būtinumo ir konkrečių sutarties nutraukimo pagrindų. Tačiau tuo pačiu pasisako, kad dėl to kils ginčai ir teismas spręs ar darbdavio pasirinkimas ir pasirinktas pagrindas nutraukti darbo sutartį nesant darbuotojo kaltės yra teisėtas, nors kaip minėta, baigtinio darbo sutarties nutraukimo darbdavio iniciatyva pagrindų sąrašo nėra. Tokia išankstinė nuostata ir šios dienos teismų praktika leidžia daryti išvadą, kad darbo santykius faktiškai reguliuoja teismai, ignoruodami darbdavio veiksmų laisvę sprendžiant dėl būtinumo nutraukti darbo sutartį ir pasirinkti darbo sutarties nutraukimo pagrindą.

---

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 29d. Senato nutarimas "Dėl darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą darbdavio iniciatyva, kai nėra darbuotojo kaltės (DK 129 straipsnis), taikymo teismų praktikoje// Teismų praktika, Nr.20, 2003, p.186.

2.3.1 Dėl gražinimo į darbą

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21d. nutarime „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“⁴³ konstatavo, jog kiekvienas baigiamasis teismo aktas turi būti grindžiamas teisiniais argumentais (motyvais).

Šios teisės normos aiškinimas ir taikymas praktikoje nėra vienareikšmis.

Nepaisant to, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas privalo laikytis savo paties priimtų sprendimų, tačiau skirtingos teisėjų kolegijos priima skirtingas nutartis esant tokiom pačiom faktinėms aplinkybėms. Todėl esant tų pačių aplinkybių skirtingam aiškinimui, sugretinus kelias nutartis, lieka neaišku, kuria iš jų reiktų vadovautis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dažnai pasisako, kad teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose gali būti keičiama ir naujos teisės aiškinimo taisyklės analogiškose ar iš esmės panašiose bylose gali būti kuriamos tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiama ar objektyviai būtina. Tačiau analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kuriose yra tapačios faktinės aplinkybės ar labai panašios, yra sprendžiamos skirtingai, nėra aiškūs argumentai, kodėl ginčui spręsti netinkama ankstesnė teismų praktikos teisės aiškinimo taisyklė, kodėl ją reikia keisti ir kuo pasireiškia neišvengiamumas ir būtinumas kurti naują teisės aiškinimo taisyklę, nors įstatymo nuostatos per visą jo galiojimo laikotarpį nebuvo keistos ar papildytos.

Darbe jau paminėtoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-674/2006⁴⁴ ieškovė L.V. v AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ palikdamas galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo ieškinys buvo tenkintas, teismas, pasisakydamas apie ieškovės negražinimą į darbą nurodė, kad ieškovė negražintina į darbą, nes teismo nuomone, esant situacijai, kai šalių ginčus sprendė teismai, negalima laikyti, kad tarp jų buvo normalūs santykiai. Taigi pats faktas, kad šalys taikiai negalėjo išspręsti ginčo ir dėl to ieškovė kreipėsi į teismą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų kolegijai buvo pakankamas pagrindas pripažinti, kad ieškovė pagrįstai negražinta į darbą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesivadovaudamas savo priimtomis nutartimis,

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“ // Valstybės žinios, 2006-09-26, Nr. 102-3957, atitaisymas - 2006.11.25, Nr.: 127, atitaisymas - 2006.12.16, Nr.: 137.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 21d. nutartis civilinėje byloje L.V. v AB „Vakarų skirstomieji tinklai“, Nr.3K-7-308/2006.

sudaro prielaidas žemesnių instancijų teismams vadovautis skirtingais teismo precedentais, kas įtakoja skirtingos teismų praktikos formavimą ir skirtingai spręsti bylas aiškinant ir taikant Darbo kodekso 297 straipsnio 3 ir 4 dalių taikymą darbuotojo negražinimo į darbą atveju, pripažinus atleidimą neteisėtu. Tai iliustruoja kita, priešinga Lietuvos Aukščiausiasis Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarčiai civilinėje byloje Nr. 3K-3-674/2006 m. ieškovė L.V. v AB „Vakarų skirstomieji tinklai“.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija 2008 m. lapkričio 17 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2008⁴⁵ ieškovė R.U. v Šiaulių universitetas dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, gražinimo į darbą, užmokesčio už priverstinę pravaikštą priteisimo ir neturtinės žalos atlyginimo išaiškino, kad bylą nagrinėję teismai nepagrįstai suabsoliutino ieškovės atleidimo iš darbo aplinkybes bei atsakovo poziciją dėl ieškovės gražinimo į darbą, taip pat netinkamai įvertino aplinkybes apie šalių konfliktiškus santykius bei ieškovės pareigybės užėmimą kitos darbuotojos, ir tai, kad ieškovė jau yra pensijinio amžiaus. Argumentą apie konfliktiškus šalių santykius Aukščiausiasis Teismas vertino kaip hiperbolizuotą, ir remiantis tokiu paviršutinišku konfliktiškų šalių santykių vertinimu nusprendė, kad ieškovė turi būti gražinta į darbą, skundžiamos teismų sprendimo ir nutarties dalis panaikino, nes teismai netinkamai taikė Darbo kodekso 297 straipsnio 4 dalį ir be pagrindo netaikė šio straipsnio 3 dalies.

Analizuojant Aukščiausiojo Teismo nutartis darosi sudėtinga įvertinti, kokiais kriterijais reikia remtis nustatant, kada ir kokie santykiai pripažintini konfliktiškais ir ar konfliktiški santykiai yra pagrindas darbuotojo negražinti į darbą. Tokia teismų praktika tik patvirtina, kad negalima tikėtis vieningos teismų praktikos.

Aplinkybė, kad visų instancijų teismai savo sprendimuose, nutartyse daro nuorodas į Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, suponuoja prielaidą, kad precedento, teismų praktikos paminėjimas (bylos numerio nurodymas) yra pagrindas bylai teisingai išspręsti, tačiau ar paminėtoje teismų praktikoje išdėstytos bylos faktinės aplinkybės yra tapačios sprestinoje byloje, ar iš tikrųjų tinka naudoti sprendžiant bylą, atsakyti tiksliai neįmanoma, nes, teismų sprendime, pasiremiant teismų praktika nėra nurodoma kokiais aspektais viena ar kita teismų praktika taikytina konkrečioje byloje.

Tai leidžia daryti išvadą, kad teismai konkrečiose bylose išvadas turi daryti remiantis teismų praktika, nutartyse nurodytais argumentais, tačiau manytina, kad ir panaudojant konkrečius precedentes, nutartis, derėtų nurodyti jų ryšį, atitiktį ir įtaką

---

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje R.U v Šiaulių universitetas, Nr. 3K-3-545/2008 m.

nagrinėjama ginčui, nes identiškų bylų nėra daug. Be to, Konstitucijoje nustatyta, kad teismai klauso tik įstatymo.

2.3.2. Dėl vidutinio darbo užmokesčio priteisimo už priverstinės pravaikštos laiką

Sprendžiant Darbo kodekso 297 straipsnio 4 dalies taikymą dalyje dėl vidutinio darbo užmokesčio priteisimo darbuotojui už priverstinės pravaikštos laiką iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, yra skirtingu laiku priimtos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, kuriose skirtingai pasisakoma apie priteistino vidutinio darbo užmokesčio dydį už priverstinės pravaikštos laikotarpį.

Darbo kodekso 297 str. nustato, kad vidutinis darbo užmokestis už priverstinės pravaikštos laiką priteistinas iki teismo sprendimo įvykdymo dienos. Teismai, kartais atsižvelgdami į bylos aplinkybes priteisia vidutinį darbo užmokestį už uždelstą laiką iki teismo sprendimo įsigaliojimo dienos, o ne iki teismo sprendimo įvykdymo dienos. Tačiau bet koku atveju priteistos sumos už priverstinės pravaikštos laiką dydžiui esminę įtaką turi bylos išnagrinėjimo terminai.

Civilinio proceso kodeksas nustato, kad visos bylos turi būt nagrinėjamos vadovaujantis greitai, remiantis koncentruotumo, teisingumo, sąžiningumo, protingumo, šalių lygiateisiškumo principais ir pan, o darbo bylose Civilinio proceso kodekso 413 straipsnis nustato konkretų dviejų mėnesių bylos išnagrinėjimo terminą. Be to, užtikrinant greitą bylos išnagrinėjimą, įstatymų leidėjas apeliacinės, kasacinės instancijos teismams suteikia teisę išspręsti bylas jų negražinant atgal žemesnės instancijos teismams nagrinėti iš naujo. Tačiau teismų praktika nevienoda, panaikinus dalį sprendimo ir neišsprendus klausimo kasacinėje instancijoje, užvilkinamas bylos nagrinėjimas gražinant bylą žemesnės instancijos teismui ir tokiu būdu ne dėl darbdavio kaltės didinamos darbdavio išlaidos priteisiant darbuotojo naudai vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2008 m. rugsėjo 29d. nutartyje civilinėje byloje Nr.3K-7-308/2008 ⁴⁶ ieškovė A.N. v LR Kultūros ministerija dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, gražinimo į pirmesnę darbą ir vidutinio

---

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 29d. nutartis civilinėje byloje A.N. v LR Kultūros ministerija, Nr. 3K-7-308/2008.

darbo užmokesčio už visą priverstinės pravaikštos laiką priteisimo, atkreipė dėmesį į tai, kad apeliacinės instancijos teismas ieškovei priteisė vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką tik iki teismo sprendimo priėmimo dienos, nors sprendimo motyvuojamojoje dalyje pažymėjo, kad pagal Darbo kodekso 297 straipsnio 3 dalį jis turi būti priteisiamas iki teismo sprendimo įvykdymo dienos. Nepriteisęs vidutinio darbo užmokesčio už priverstinės pravaikštos laiką iki teismo sprendimo įvykdymo dienos, apeliacinės instancijos teismas pažeidė Darbo kodekso 297 straipsnio 3 dalį, silpnesnės darbo santykių šalies teisę į turtinę kompensaciją už priklausančių gauti pajamų negavimą ne dėl jos kaltės, kai kasatorius darbdavys nevykdo sprendimo. Ši teisė ieškovei reikšminga, nes, be atliekamos kompensavimo funkcijos, skatina kasatorių kuo greičiau įvykdyti teismo sprendimą. Kasacinis teismas, vadovaudamasis Civilinio proceso kodekso 353 straipsnio 2 dalimi, turi teisę peržengti kasacinio skundo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas. Tokiu atveju, net ir nustačius kasatoriui papildomas pareigas kitos bylos šalies naudai, sprendimas nelaikytinas kasatoriaus atžvilgiu blogesniu (Civilinio proceso kodekso 353 straipsnio 3 dalis). Kasacinis teismas, įvertinęs minėtų pažeistų ieškovės teisių svarbą jai kaip silpnesnei ginčo šaliai, sprendžia, kad šioje byloje viešasis interesas – silpnesnės darbo santykių šalies, t. y. darbuotojo, teisių apsauga – reikalauja peržengti kasacinio skundo ribas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, todėl vadovaujantis Darbo kodekso 297 straipsnio 3 dalimi ieškovei papildomai priteistinas vidutinis darbo užmokestis už priverstinės pravaikštos laiką nuo apeliacinės instancijos teismo sprendimo iki šio teismo sprendimo įvykdymo dienos.

Byloje viešasis interesas vertinamas tik kaip vieno, besibylinėjančiojo darbuotojo teisių apsauga ir dėl to iš darbdavio priteistas vidutinis darbo užmokestis už priverstinės pravaikštos laiką nuo apeliacinės instancijos teismo sprendimo iki šio teismo sprendimo įvykdymo dienos. Siekiant apginti viešą interesą, turėtų būti tiriamos teismų netiriamos aplinkybės ar darbdavys pajėgus sumokėti šią išmoką, ir ar išmokėjus šią išmoką darbdavys nebankrutuos, nes tokiu atveju darbo neteks kiti šios įmonės darbuotojai, ar išmokėjus šią išmoką darbdavys bus pajėgus laiku atsiskaityti su kitais įmonės darbuotojais. Manytina, kad ginant viešą interesą vieno darbuotojo atžvilgiu, negali būti pažeistos kitų darbuotojų teisės ir viešas interesas jų atžvilgiu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2008⁴⁷, R.U. v. Šiaulių universitetas dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, gražinimo į darbą, užmokesčio už priverstinę pravaikštą priteisimo ir neturtinės

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje R.U. v. Šiaulių universitetas, Nr.3K-3-545/2008 m.

žalos atlyginimo apeliacinės instancijos nutartį dalyje dėl darbo užmokesčio už priverstinę pravaikštą priteisimo panaikino ir grąžino nagrinėti iš naujo. Analizuojant nutartį, joje nėra nustatyta, kad atsakovas iki bylos nagrinėjimo kasacinėje instancijoje išmokėjo teismų sprendimais priteistas sumas, o teismų priteistos vidutinio darbo užmokesčio dydžio sumos už priverstinės pravaikštos laiką vidurkis suponuoja išvadą, kad byloje yra duomenys apie vidutinį darbo užmokestį. Tai, kad ieškovei buvo išmokėta atleidimo dieną išaitinė išmoka, į bylą turėjo būti pateikta kartu su pažymomis apie atleidimą ir vidutinio darbo užmokesčio paskaičiavimą bei išmokėjimą, ir ieškovė neginčijo fakto, kad su ja atsiskaityta. Teisėjų kolegija sprendė, kad dėl ieškovės reikalavimo grąžinti į darbą priimtinas naujas sprendimas ir ieškovė grąžintina į pirmesnę darbą. Tuo tarpu priimti naują sprendimą dėl reikalavimo priteisti ieškovei vidutinį darbo užmokestį už visą priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įvykdymo dienos kasacinis teismas sprendė, kad neturi galimybės, nes tai susiję su faktinių bylos aplinkybių apie atsakovo ieškovei jau išmokėtas sumas konstatavimu. Dėl to bylos dalis dėl pastarojo reikalavimo perduotina pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo ir išaiškinta, kad teismas, taikydamas Darbo kodekso 297 straipsnio 3 dalį, į darbuotojui (ieškovui) priteisiamą vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką turi įskaityti šio darbuotojo gautą išaitinę išmoką. Nesuprantama, kodėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas negalėjo priimti sprendimą ir sumažinti išmokėtomis sumomis atleidžiant darbuotoją iš darbo priskaitytas sumas už uždelstą atsiskaityti laiką, kai tokie priteistų sumų didinimai ar mažinimai yra teismo kompetencijoje. Vietoje bylos išsprendimo sudarė visas prielaidas pailginti bylos išnagrinėjimą, tuo padidinant darbdaviui išmokas darbuotojui vidutinio atlyginimo dydžio už priverstinės pravaikštos laiką.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kategoriškai neigiantis galimybę mažinti priteistiną darbuotojui vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką, 2010 m. gruodžio 21d. nutartimi D.G. v A. Vitienės individuali įmonė, civilinė byla Nr.3K-3-545/2010⁴⁸ pakeitė savo nuomonę. Teismas nutarė, kad byloje gali būti sprendžiama, ar darbuotojui priteistinas vidutinio darbo užmokesčio už priverstinės pravaikštos laiką dydis nėra per didelis, ar kuriai nors iš šalių toks dydis yra adekvatus ir ar nesukelia pernelyg sunkių turtinių padarinių. Teismas, iš medžiagos nustatęs, kad darbdavys yra nedidelė įmonė, užsiimanti prekyba gėlėmis, kad nuo darbuotojos priėmimo į darbą dienos iki atleidimo iš darbo dienos įmonė patyrė nuostolį, kad įmonės turtas neatskirtas

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis D.G. v A. Vitienės individuali įmonė, Nr.3K-3-545/2010.

nuo savininkės turto, kad įmonė neturi turto į kurį galima nukreipti išieškojimą, darbuotojos dirbto laiko ir priverstinės pravaikštos laiko santykį, darbuotojos gautą minimalų atlyginimą, nusprendė, kad darbuotojai už laikotarpį nuo 2008 m. vasario 12 d. iki 2010 m. gegužės 19d. - sprendimo įsiteisėjimo dienos, vietoje priteistų 15754,76 Lt pakaks 10503,17 Lt.

Šios nutarties analizė palieka aibę neatsakytų klausimų, nes lieka neaišku, kodėl nuspręsta sumažinti išmoką už priverstinės pravaikštos laiką būtent tokia suma, kokie kriterijai nulėmė išmokos darbuotojui sumažinimą, ar pakankama ir teisiškai pagrįsta aplinkybė, kad įmonė neturi turto į kurį galima nukreipti išieškojimą, nors tai civilinio proceso vykdymo klausimai.

2.3.3. Ieškinio senaties taikymas

Darbo kodekso 297 straipsnio 1 dalis nustato vieno mėnesio terminą kreiptis į teismą dėl atleidimo iš darbo, o Civilinio kodekso 1.117 straipsnyje⁴⁹ nustatyta, kad atnaujinamasis terminas yra toks terminas, kuriam pasibaigus teismas gali jį atnaujinti, jeigu terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių ir tas svarbias termino praleidimo priežastis turi įrodyti ir pagrįsti ieškovas, nes Civilinio kodekso 1.131 str.1 dalis nurodo, kad ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškiniui atmesti ir taikoma atsakovui prašant.

Vilniaus m. 1 apylinkės teismo civilinėje byloje O.B. v UAB „Trikampis žiedas“, teismas 2010 m. vasario 14 d. sprendimu⁵⁰ ieškinio senaties terminui atnaujinti svarbiomis priežastimis pripažino aplinkybę, kad „ieškovei sužinojus atleidimą jos atleidimo iš darbo dieną, jai buvo stresinė situacija, tai iš dalies netiesiogiai patvirtino ir jos elgesys pirmųjų teismo posėdžių metu, kada teismas nutraukė parengiamąjį posėdį, nes ieškovė nesugebėjo tinkamai savęs atstovauti (..)“, nors Civilinio proceso kodekso 212 str.⁵¹ nenumato teismui teisės vertinti bet kurios iš šalies psichinės sveikatos būklės nesant specialisto išvados, dėl nesugebėjimo savęs atstovauti – ieškovė tuo pasirūpino dar nesuėjus ieškinio senaties terminui, nes byloje pateiktos su advokatais sudarytos atstovavimo sutartys. Ieškinys ieškovės pasirašytas 2009-04-02 – paskutinę termino

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁵⁰ Vilniaus m. 1 apylinkės teismo 2010 m. vasario 14d. sprendimas O.B. v UAB „Trikampis žiedas“, civilinė byla Nr. 2-816-600/2010.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas// Valstybės žinios, 2002, Nr.36-1340.

dieną, iš surašyto ieškinio matyti, kad jo parengimui tikrai yra sugaišta ne viena diena, cituojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, pridedami visi ieškovės turimi dokumentai. Nesant įrodymų, pateisinančių praleistą ieškinio senaties terminą, kuriuos privalo pateikti ir pagrįsti tik pati ieškovė, teismas savo iniciatyva nustatydamas ieškovės psichikos sveikatos būklę iki ieškinio teismui pateikimo, viršijo savo kompetencijos ribas, nes tai nėra ieškinio materialus reikalavimas, kurį galima būtų sieti su Civilinio proceso kodekso 417 straipsniu, numatančiu teismui teisę viršyti pareikštus reikalavimus, t.y. patenkinti daugiau reikalavimų darbuotojo naudai. Apskundus sprendimą apeliacine tvarka, Vilniaus apygardos teismas 2010-08-25 d. teismo posėdyje nustatė, kad ieškovė visus dokumentus, reikalingus ieškiniui parengti gavo savalaikiai, ieškinys buvo parengtas ieškovės pasamdyto teisininko ir ieškovės pasirašytas paskutinę ieškiniui pareikšti dieną 2009-04-02d., tačiau kodėl neišsiuntė ieškinio paštu ar tiesiogiai nepateikė teismui, ieškovė nurodė visiškai kitas aplinkybes dėl praleisto ieškinio senaties termino: paskutinė termino diena buvo penktadienis, o po jų išėiginės, tai ji neskubėjo, o be to, jai atstovė paaiškino, kad reikia palaukti iki 2009-04-10 dienos, nes toks terminas duotas atsakovui spręsti ginčui geruoju. Toks ieškovės aiškinimas neatitiko rašytinių įrodymų, nes ieškovės 2003-04-02 d. pasirašytame ieškinyje nėra prašoma atnaujinti praleistą ieškinio senaties terminą, o tai reiškia, kad ieškinį rengęs teisininkas išaiškino ieškovei pareigą pateikti ieškinį nustatytu terminu, kad nebūtų praleistas ieškinio senaties terminas. Be to, ieškovė apeliacinės instancijos teismui nenurodė aplinkybių ir nepateikė įrodymų, kad ji visą ieškinio senaties termino laikotarpį sirgo ar buvo kitos objektyvios ir svarbios priežastys, nors pirmos instancijos teismui būtent šiomis aplinkybėmis aiškino termino praleidimo priežastis, o apeliacinės instancijos teisme paaiškino tikrąsias termino praleidimo priežastis, kurios negali būti priskirtos prie svarbių. Toks skirtingas aplinkybių aiškinimas rodo, kad ieškovė piktnaudžiavo savo teise, kuri neturėjo būti ginama. Civilinio kodekso 1.122 str. nustato kokiu būdu galima atlikti alternatyvius veiksmus paskutinę termino dieną - skundą pateikti tiesiogiai teismui, įteikti paštu iki 24 val. nakties (AB Lietuvos pašto tarnybos filialai Vilniaus mieste dirba visą parą), galų gale pateikti faksimiliniu ryšiu. Ieškovės nuoroda, kad ji niekur neskubėjo, jai buvo žinoma, kad terminas baigiasi 2009-04-02d., tik sudaro pagrindą tenkinti atsakovo prašymą taikyti ieškinio senatį. Net tuo atveju, jeigu atsakovas galimai būtų sutikęs derėtis su ieškove, tai ieškovė visuomet turi teisę ieškinį atsiimti ar jo atsisakyti (Civilinio proceso kodekso 139 str, 140 str.).

Darbdavys apeliaciniame skunde rėmėsi apylinkės teismo padarytais pažeidimais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. 1d., kuris nustato, kad įstatymui, teismui visi asmenys lygūs, todėl teismų teiginiai, kad ieškovai darbuotojai yra silpnesnioji šalis, prieštarauja Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatyta, kad teismas vykdo teisingumą ir klauso tik įstatymo (109 str. 3d.), ir kad negalioja joks įstatymas ar kitas aktas priešingas Konstitucijai.

Vilniaus apygardos teismas 2010 m. rugsėjo 1d. nutartimi⁵² nepasisakė dėl Konstitucijos pažeidimo darbdavio atžvilgiu, tačiau pažeisdamas materialinės ir procesinės teisės normas, nenustatęs svarbių priežasčių praleistam terminui atnaujinti, sugalvojo naują pagrindą terminui atnaujinti: „teismo pareiga ir funkcija, reikalauja, kad senaties terminas ginčyti atleidimą iš darbo būtų atnaujintas“, „ieškovė ieškinio senaties terminą praleido tik keturias dienas“, „o ginčas kilęs dėl atleidimo iš darbo, kuris kiekvienam asmeniui yra svarbi socialinė vertybė“ nesant kitokios svarbios priežasties ir todėl „(...) neatsižvelgiama į atsakovo reikalavimą ieškinį atmesti dėl senaties termino pabaigos“ ir nurodo Civilinio kodekso 1.131 str. 1 dalį, kas šiuo atveju visiškai neatitinka ieškinio senaties termino taikymo esmės. Civilinio kodekso 1.131 str. 1 dalis nurodo, kad ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškiniui atmesti ir taikoma atsakovui prašant ir atsakovo prašymas turėjo būti tenkintas arba netenkintas, nes procesinė teisė nenumato tokios sprendimo kategorijos, kaip „neatsižvelgiama į atsakovo reikalavimą ieškinį atmesti dėl senaties termino pabaigos“, o tai reiškia, kad atsakovo reikalavimas dėl ieškinio senaties termino taikymo apeliacinės instancijos teismo nutartyje liko neišnagrinėtas.

Tokie apeliacinio teismo išvestiniai ieškinio senaties termino atnaujinimo išaiškinimai prieštarauja šalių lygiateisiškumui, Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nes negali būti ginamos darbuotojo teisės pažeidžiant atsakovo teises, atsakovo ir kitų jo darbuotojų sąskaita, prieštarauja galiojančio įstatymo pagrindu priimtam Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr.39⁵³ 15.2 punktui, kuriame nurodyta, kad svarbiomis ieškinio senaties termino praleidimo priežastimis, sudarančiomis pagrindą praleistą ieškinio senaties terminą atnaujinti, gali būti tik ieškinio senaties termino eigos metu egzistavusios aplinkybės, kurios kliudė asmeniui laiku ir tinkamai, tiesiogiai ar per atstovą ginti pažeistas teises ir kurios nepriklausė nuo šio

---

⁵² Vilniaus m. 1 apylinkės teismo 2010 m. vasario 14d. sprendimas O.B. v UAB „Trikampis žiedas“, civilinė byla Nr. 2-816-600/2010.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr.39 „Dėl ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymų normų taikymo teismų praktikoje. Teismų praktika Nr.18, p.180.

asmens valios. Tokios aplinkybės gali būti fizinio asmens sunki liga, neraštingumas, pažeidimą padariusio asmens neradimas ir pan. Įrodinėjimo pareiga dėl svarbių ieškinio senaties termino praleidimo priežasčių tenka ieškovui (2002 m. Civilinio proceso kodekso 12, 178 straipsniai).

Maculevičius J. Ir Tiažkijus V. analizuodami teismų praktikos įtaką darbo teisei, atkreipė dėmesį, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, įgyvendindamas savo teises teismų praktikos suvienodinimo sferoje, kartais peržengia savo kompetencijos ribas plečiamai aiškindamas įstatymus ir netgi kurdamas naujas teisės normas. Pasitaiko atvejų, kai Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai tiesiogiai prieštarauja galiojantiems įstatymams bei iškreipia jų prasmę⁵⁴. Darytina išvada, kad perdėtas darbuotojo gynimas netaikant galiojančių įstatymų ir išeinant už įstatymo ribų, parodo ne tiek tinkamos teismų praktikos formavimą, kiek teismų absoliučią nekvestionuojamą diskreciją kuriant darbuotojui naujus elgesio darbdavio atžvilgiu modelius.

---

⁵⁴ Maculevičius J., Tiažkijus V. Darbo santykių teisinis reguliavimas: pasaulinė patirtis ir Lietuvos praktika, Vilnius, 1997, p.26.

3. Teismų praktikos atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Prof. E.Šileikio nuomone⁵⁵, nėra aišku, kuria Konstitucijos norma remdamasis įstatymų leidėjas bylų nagrinėjimo teisės šaltiniu laiko Lietuvos Aukščiausiojo teismo ir Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo tam tikrame leidinyje paskelbtus sprendimus, ar tam tikros teismų praktikos prilyginimas bylų nagrinėjimo šaltiniui nepažeidžia Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalies nuostatos, kad teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Taip pat pastebi, kad tokia praktika gali būti vertinama kaip tam tikra įstatymų leidyba materialiuoju požiūriu, ir tokios „įstatymų leidybos“ neperpratęs teisės studijų absolventas – advokatas ar įgaliotas atstovas – iš esmės yra pasmerktas profesiniam pralaimėjimui civilinėje ar baudžiamojoje byloje, nors jis būtų išsamiai susipažinęs su byloje taikytiniais įstatymais ar teisės aktais.

Šiuo klausimu prof. E.Kūris rašo⁵⁶, kad teisė (pozityvioji teisė) ne tik yra tai, ką nustatė teisėkūros subjektas, bet yra ir tokia kokią ją suvokė tas teisėkūros subjektas. Teigia, kad stereotipas yra nuomonė, kad visi kiti, neišskiriant ir teismų, yra tik teisės taikytojai, kurie sprendimuose teisės nuostatas gali atspindėti adekvačiai, mažiau adekvačiai ar net visai neadekvačiai, nes visuomet yra rizika nukrypti nuo „tikrosios teisės“. Pateikia vieno precedentų kaip teisės šaltinių atžvilgiu kritiškai nusiteikusio advokato požiūrį. Pasak jo, tai, kad teismo precedentai pripažįstami teisės šaltiniais ir teismai privalo jais vadovautis, sudaro prielaidas teismams nevykdyti teisingumo, nes nors bylos šaliai atstovaujantis advokatas „remiasi įstatymu“, teismas to aiškinimo nepriima, jeigu jis neatitinka esamo precedento. Prof. E.Kūris daro išvadą, kad kalbėta apie teismo precedentą nepalankų advokatą atstovaujančiai ginčo šaliai, bet dėl to, kad teismas vadovavosi būtent tuo precedentu, todėl advokatui beveik neįmanoma įtikinti teismo savosios įstatymo interpretacijos teisingumu, kadangi precedentas neleidžia įgyvendinti įstatymo ir įvykdyti teisingumo pagal teisę.

Be jokios abejonės, reikia sutikti su prof. E.Kūrio nuomone, kad įstatymas yra pirminė teisė, kuri iki jo taikymo tėra negyvas dokumentas. Realiu ir galimai veiksmingu įstatymas tampa jį taikant, ir būtina sąlyga yra jo aiškinimas, ir teisėtas įstatymo aiškinimas yra tik tas, kurį atlieka teismas. Ir todėl, prof. E.Kūrio nuomone, bylos šalies (advokato) bandymas aiškinti įstatymą nesivadovaujant jau esamais precedentais neturėtų

⁵⁵ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Teisinės informacijos centras. V., 2005, p.399.

⁵⁶ Kūris E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina. Teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai// Jurisprudencija: mokslo darbai.- Vilnius, 2009. T2 (116), p.138

būti vaisingas, nes teismas privalo vadovautis jau esamais precedentais ir nurodyti, kad ginčo šalys turėjo suprasti įstatymą taip, kaip jį supranta teismas. Visgi, reikėtų atsižvelgti į esminę aplinkybę - pirminį įstatymo aiškinimą ir taikymą. Niekam nekyla abejonių, kad pirmiausia įstatymas yra pradedamas taikyti darbdavio ir darbuotojo santykiuose, siekiant užtikrinti savitarpio supratimą. Atitinkamai per tam tikrą laiką teisės subjektai tarpusavio santykiuose patys aiškina ir taiko įstatymą, susiformuoja vienokios ar kitokios, įskaitant ir nerašytas, teisės aiškinimo ir taikymo tradicijos, todėl darant išvadą, kad tik teismas aiškina ir taiko įstatymą, sukuria ir vėliau remiasi precedentu, ignoruojama ikiteisminė šalių santykiuose susiklosčiusi patirtis, praktika, tradicijos. Ir pasekoje teismo lieka neįvertinta, kaip ginčo šalys suvokė, aiškino ir savo santykiuose taikė įstatymą, kas pasikeitė šalių santykiuose ir dėl ko kilo ginčas. Teismas taikydamas precedentą paneigia šalių teikiamus teisės aiškinimus ir už juos nusprendžia kaip jie turėjo suvokti, aiškinti ir taikyti teisę nuo jų santykių pradžios. Toks ginčo sprendimas prieštarauja šalių sutarties sudarymo laisvės ir jos aiškinimo principui.

3.1. Darbo ginčo šalių skirstymas į stipriąją ir silpnąją šalį

Atrodytų visiškai logiška, kad Lietuvos Konstitucijos 28 straipsnio nuostata, kad įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių yra perkelta į Darbo kodekso 35 straipsnio 2-ąją dalį, kad darbo teisių įgyvendinimas ir pareigų vykdymas neturi pažeisti kitų asmenų teisių ir įstatymų saugomų interesų. Tokia nuostata suponuoja išvadą, kad fizinis asmuo, turimomis teisėmis ir laisvėmis turi naudotis protingai. Iš šalies atrodytų, kad fizinis asmuo, būdamas besibylinėjančiu darbuotoju ar buvusiu darbuotoju negali pažeisti kitų žmonių teises ir laisves. Deja, gali pažeisti kitų žmonių – kitų darbuotojų teises ir laisves, ypač kai kyla ginčas tarp darbuotojo ir darbdavio, tačiau teismai, nagrinėdami darbo ginčus dažnai apsiriboja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinta ir įsigalėjusia nuostata, kad darbdavys yra stipresnioji darbo santykių šalis, o darbuotojas silpnosnioji darbo santykių šalis. Tokia nuostata suponuoja išvadą, kad faktiškai yra pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, įtvirtina Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. sausio 16 d. nutarime atkreipė dėmesį, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. sausio 16 d.

nutarimai), kad Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nekaltumo prezumpcijos negalima aiškinti vien lingvistiškai, kaip susijusios vien su teisingumo vykdymu baudžiamųjų bylų procese, kad Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija, vertinama kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, turi ir platesnį turinį, ji negali būti siejama vien su baudžiamaisiais teisiniais santykiais⁵⁷.

Teismų praktikoje formuojamos darbo ginčo šalių nelygybės išaiškinimų, apibendrinimų nėra. Nėra aiškūs darbdavio priskyrimo „stipriajai“ šaliai kriterijai, nėra diferencijuojami darbdaviai juridiniai asmenys (privatūs ir viešieji) ir fiziniai asmenys, nėra vertinama darbdavio turtinė padėtis, jos dydis (esamų darbuotojų skaičius, įsiskolinimų darbdaviui ir darbdavio skolų balansas tretiesiems asmenims) ir kitos aplinkybės, turinčios įtakos darbdavio mokumui įvertinti.

Atitinkamai nėra jokių kriterijų kodėl darbuotojas sprendžiant ginčą teisme yra silpnesnioji šalis. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. sausio 16 d. nutarime Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22d. dekreto Nr.164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24d. redakcija) nutraukimo, paminėjo, aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio, kuriame yra įtvirtintas visų asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Darbo kodeksas nustato, kas gali būti darbdaviu. Darbo santykiuose darbdaviais gali būti valstybė, fiziniai ir juridiniai asmenys. Darbdavys gali būti įmonė, įstaiga, organizacija ar kita organizacinė struktūra, nepaisant nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio, pagal Darbo kodekso 14 straipsnį

---

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. sausio 16 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22d. dekreto Nr.164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24d. redakcija) nutraukimo// Valstybės žinios, 2007, Nr.7-287.

turinčios darbinį teisnumą ir veiksnumą. Darbdavys taip pat gali būti kiekvienas fizinis asmuo. Įmonė ar fizinis asmuo tampa darbdaviu įdarbinęs bent vieną darbuotoją⁵⁸. Nėra nustatyta, kad įmonė, fizinis asmuo įdarbinęs vieną darbuotoją yra stiprioji darbo santykių šalis ir yra tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas teisės normų traktavimas galėtų būtų objektyviai pateisinamas.

Tenka atkreipti dėmesį, kad juridinio asmens vardu, steigimo dokumentų pagrindu, realiai veikia fiziniai asmenys, įvardinami darbdavio atstovais, kurie tuo pat metu yra ir darbdavio darbuotojai, saistomi darbo sutartimis, t.y. kaip numatyta Darbo kodekso 14 straipsnio 2 dalyje, darbdaviai įgyja darbo teises ir prisiima darbo pareigas, taip pat jas įgyvendina per savo organus ir administraciją. Darbdaviai ūkininkai, individualių įmonių savininkai, fiziniai asmenys darbo teises ir pareigas gali įgyvendinti patys, tačiau jie taip pat dirba už užmokestį, moka mokesčius. Kilus darbo ginčui Lietuvos Respublikos Konstitucija nenumato galimybės teismui teikti prioritetus vienai kuriai iš ginčo šalių.

Darbuotojas kreipdamasis į teismą niekuo nerizikuoja, nes teismo proceso metu yra atleistas nuo bylinėjimosi išlaidų, apgintas įstatymu, teismų praktika formuojama darbuotojo naudai, teismui suteikta teisė ginant darbuotojo interesus ir tenkinant ieškinį viršyti pareikštus reikalavimus, niekas nedraudžia sudaryti atstovavimo sutartį su advokatu ar prašyti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. gruodžio 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-674/2006 m. ieškovė L.V. v AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ palikdamas galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo ieškinys buvo tenkintas, nurodė, kad ieškovė negražintina į darbą, nes teismo nuomone, esant situacijai, kai šalių ginčus sprendė teismai, negalima laikyti, kad tarp jų buvo normalūs santykiai. Darbdavys, kaip stipresnioji darbo santykių šalis, turinti didesnes organizacines galimybes, privalėjo įrodyti, kad ieškovei, ją gražinus į darbą, buvo sudarytos tinkamos darbo sąlygos.⁵⁹

Kaip matyti iš minėtos nutarties, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nenurodo pagrįstų argumentų, kas tai per „didesnės organizacinės galimybės“, kuo jos pagrįstos, kaip ir kokiais būdais jos gali būti darbdavio įgyvendintos ir pan., ir kodėl darbdavys yra stipresnioji šalis, nors teismo procesiniai sprendimai turi būti motyvuojami, pagrįsti įrodymais.

---

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr.42 Dėl Darbo sutarties įstatymo taikymo civilinėse bylose apibendrinimo rezultatų// Teismų praktika Nr.3-4, 1996, p.35.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 21d. nutartis civilinėje byloje L.V. v AB „Vakarų skirstomieji tinklai“, Nr.3K-7-308/2008.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2008 m. rugsėjo 29d. nutartyje civilinėje byloje Nr.3K-7-308/2008⁶⁰ ieškovė A.N. v LR Kultūros ministerija dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, grąžinimo į pirmesnę darbą ir vidutinio darbo užmokesčio už visą priverstinės pravaikštos laiką priteisimo, atkreipė dėmesį į tai, kad nepriteisęs vidutinio darbo užmokesčio už priverstinės pravaikštos laiką iki teismo sprendimo įvykdymo dienos, apeliacinės instancijos teismas pažeidė Darbo kodekso 297 straipsnio 3 dalį, silpnesnės darbo santykių šalies teisę į turtinę kompensaciją už priklausančių gauti pajamų negavimą ne dėl jos kaltės, kai kasatorius nevykdo sprendimo.

Įmonių priskyrimo smulkiam, vidutiniam verslui kriterijai yra nustatyti Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme⁶¹, kuris nustato smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų sampratą, smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams taikomas valstybės paramos formas. Įstatymo 2 straipsnio 10 punkte apibrėžiama kas yra smulkiojo ir vidutinio verslo subjektas - tai labai maža įmonė, maža įmonė ar vidutinė įmonė, atitinkanti šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas, susijusias su darbuotojų skaičiumi ir metinėmis pajamomis bei įmonės balanse nurodyta turto verte, ar verslininkas, atitinkantis šio įstatymo 4 straipsnyje nustatytas sąlygas, taip pat susijusias su darbuotojų skaičiumi ir metinėmis pajamomis bei balanse nurodyta turto verte; 14 – ajame punkte pateikiama verslininko samprata, kad verslininkas - fizinis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla (įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą).

Didelės įmonės statusą turi įmonė, pagal Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymo 3 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatytus duomenis nepriskiriama labai mažai, mažai ar vidutinei įmonei.

Atsižvelgiant į tai, kad kiekvieno darbdavio finansinė būklė yra skirtinga ir kiekvienu atveju teismas turėtų diferencijuoti darbdavio statusą ir jo atsakomybės ribas, tačiau teismų praktikoje apie tai niekur nepasisakoma, žemesnių instancijų teismai šių aplinkybių nenustatinėja ir netiria. Teismų praktikoje įvesta darbo ginčo šalių diferenciacija į stipriąją ir silpnąją šalis neatitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio, nustatančio, kad įstatymui, teismui visi asmenys yra lygūs.

---

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 29d. nutartis civilinėje byloje A.N. v LR Kultūros ministerija, Nr.3K-7-308/2008.

⁶¹ Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas// Valstybės žinios, 1998, Nr.109-2993.

3.2. Koncentruotumo principas teismų praktikoje

Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 413 straipsnis numato, kad pasirengimas darbo ginčų bylą nagrinėti teisme turi būti baigtas ne vėliau kaip per 30 dienų nuo ieškinio priėmimo dienos ir byla turi būti išnagrinėta ne vėliau kaip per 30 dienų nuo dienos, kurią buvo baigta pasirengti bylą nagrinėti teisme.

Vilniaus m. 1-os apylinkės teisme išnagrinėta civilinė byla pagal O.B. ieškinį atsakovui „Trikampis žiedas“ dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, vidutinio darbo užmokesčio už priverstinės pravaikštos laiką ir neturtinės žalos priteisimo.⁶² Ieškinys paduotas 2009 m. balandžio 10 dieną, praleidus ieškinio senaties terminą, ieškovė ieškinį, po kreipimosi į teismą dienos, tikslino du kartus iki 2009-12-09 dienos, sprendimas priimtas 2010 m. vasario 14 dieną. Teismo sprendimu, neatsižvelgiant į tai, kad byla nebuvo išnagrinėta įstatymo nustatytu terminu – per 2 mėnesius, kad nagrinėjimas buvo vilkinamas ieškovės, teismas, pripažinęs atleidimą iš darbo neteisėtu, už visą bylinėjimosi laikotarpį – priverstinę pravaikštą priteisė vidutinį darbo užmokestį visiškai nesprendamas dėl kurios iš šalių kaltės užtruko bylos nagrinėjimas.

Darbdavys apeliaciniame skunde nurodė šias aplinkybes kaip pagrindą spręsti dėl priteisimo vidutinio darbo užmokesčio sumažinimo, tačiau skundas šioje dalyje tenkintas nebuvo.

Dėl ieškovės veiksmų, kurie neatitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 straipsnio, draudžiančio piktnaudžiauti teise, pažeista darbdavio teisė į teisingumą, į tinkamą ūkinės veiklos reguliavimą, nes teisingumo vykdymas neatskiriamai yra susijęs su procesine teise. Todėl be jokio teisinio pagrindo nepaisoma Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalies, kad teisėjai, nagrinėdami bylas klauso tik įstatymo.

Apžvelgus 2008 - 2010 m. kasacines nutartis dėl darbo ginčų, matyti, kad bylą nagrinėjimas trunka ilgiau nei vienerius metus, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl darbo bylą išnagrinėjimo terminų nėra išsakęs jokios pozicijos. Visose bylose, įskaitant ir bylas, kurias Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra priėmęs nagrinėti, bylą nagrinėjimo teismuose terminai daug kartų viršija Civilinio proceso kodekso 413 straipsnyje nustatytą dviejų mėnesių išnagrinėjimo terminą. Bylą nagrinėjimas trunka dvejus-trejus metus. Konkretaus darbo bylos išnagrinėjimo termino nustatymas yra sąlyga koncentruotumo principui įgyvendinti. Teismas, pažeisdamas koncentruotumo principą ir

⁶² Vilniaus m. 1 apylinkės teismo 2010 m/ vasario 14 d. sprendimas, ieškovė O.B v UAB „Trikampis žiedas“, civilinė byla Nr.2-816-600/2010.

pripažinęs darbuotojo teisių pažeidimą bei priteisdamas Darbo kodekso 141 str.3d., 297 str. 4 d. numatyto vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmokas darbuotojui nuo atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įsiteisėjimo ar įvykdymo dienos, į kurią įskaičiuojamas ir du mėnesius viršijantis bylos nagrinėjimo terminas, pažeidžia darbdavio konstitucines teises. Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalis skelbia, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Teismas sprendimus priima valstybės vardu, jo sprendimai įtakoja ir ginčo šalies darbdavio ūkinę veiklą. Ūkinė veikla apima darbo vietų sukūrimą, darbuotojų aprūpinimą darbu, socialinių garantijų užtikrinimą, darbo užmokesčio mokėjimą kas mėnesį visiems dirbantiems darbuotojams bei atsiskaitymą su valstybės biudžetu. Pažeidus bylos išnagrinėjimo terminus ir darbuotojui iš darbdavio priteisus kelerių metų vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmoką, kurios mokėjimas nėra išdėstytas ilgesniam terminui, nėra ūkinės veiklos reguliavimas tautos gerovei, nes teismas sudaro visas prielaidas darbdavį sužlugdyti ir grėsmę darbuotojams netekti darbo užmokesčio, darbo. Darytina išvada, kad koncentruotumo principo įgyvendinimas - darbo bylų išnagrinėjimas nustatytu terminu, yra garantas, kad nebus sutrikdyta darbdavio ūkinė veikla, jos planavimas, nebus pažeistos darbuotojų teisės.

3.3 Asmenų teisė į bylų nagrinėjimą kasacine tvarka

Konstitucijos 109 straipsnis nustato, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai ir 111 straipsnyje išvardina kokie teismai vykdo teisingumą. Pirmas eilėje yra įrašytas Lietuvos Aukščiausiasis teismas. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui Konstitucijoje nėra suteikta teismų vykdomo teisingumo priežiūros, kontrolės funkcija. Be to, Konstitucijos 111 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismų sudarymą ir kompetenciją nustato Lietuvos Respublikos teismų įstatymas.

Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Aukščiausiasis Teismas yra vienintelis kasacinės instancijos teismas įsiteisėjusiems bendrosios kompetencijos teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims, nutarimams (išskyrus nutarimus administracinių teisės pažeidimų bylose) ir įsakymams peržiūrėti, tačiau Aukščiausiasis Teismas nagrinėja prašymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose administracinių teisės pažeidimų bylose, t.y. nėra nustatyta kokių nors apribojimų asmenims teikti kasacinius skundus ir teismui nėra suteiktos teisės nepriimti kasacinių skundų. Tai reiškia, kad įgyvendinant Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 dalį, priimant įstatymus, reglamentuojančius bylų procesą kasacinėje teismo instancijoje (Civilinio proceso 346 str.), turi būti paisoma ir Konstitucijos ir Teismų įstatymo nuostatų.

Kiekviena ginčo šalis siekia teisingumo, teisėtų lūkesčių įgyvendinimo ir teisę į teisingą bylos išnagrinėjimą sieja ir su bylos išnagrinėjimu kasacine tvarka. Civilinio proceso kodekso 7 straipsnis nustato, kad teismas turi imtis visų priemonių, kad būtų užkirstas kelias procesui vilkinti, kad byla būtų išnagrinėta teismo vieno posėdžio metu.

Darbe buvo minėta, kad ne kartą keičiant Teismų įstatymą, taip ir liko nesuformuoti pakankamai aiškūs kriterijai, neįskaitant teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų, kuriais vadovaujantis priimami nagrinėti kasaciniai skundai, formuojama teismų praktika. Teisinėje literatūroje nepavyko rasti šaltinių, kuriuose detalčiai būtų aprašyti ir suformuluoti kriterijai, pagal kuriuos bylos priimamos nagrinėti Lietuvos Aukščiausiajame Teisme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 metų gruodžio 17 d. posėdžio protokolas Nr.6 „Dėl prašymų pateikti Aukščiausiojo Teismo senatui teikimą nagrinėjimo tvarkos“⁶³ – vienintelis paties teismo parengtas dokumentas, kuriame buvo mėginama suformuluoti tokius kriterijus, kurie laikytini reikšmingais vienodos teismų praktikos taikant įstatymus formavimui:

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. gruodžio 17 d. Prašymų pateikti Aukščiausiojo teismo senatui teikimą nagrinėjimo tvarka // Teismų praktika, Nr.5-6, 1996, p.247.

– kai nagrinėjant konkrečią bylą susiduriama su teisės spragomis, užpildytinomis taikant teisės ar įstatymo analogiją;

– kai ginčijamas kolizinių normų pritaikymo konkrečioje byloje teisingumas (turima omenyje įvairaus lygio kolizinės normos: kai prieštarauja vieno straipsnio atskiros dalys, kai vienas kitam prieštarauja to paties įstatymo straipsniai, kai prieštarauja skirtingų įstatymų normos, kai konkreti norma prieštarauja atitinkamos teisės šakos ar teisės, kaip tokios, principui, kai kodifikuotoje teisės šakoje neinkorporuoto įstatymo norma prieštarauja kodekso normai ir pan.;

– kai nevienodai taikomos teisės vertinamojo pobūdžio normos (pvz., didelė žala, didelis neatsargumas, sunki materialinė padėtis, geri papročiai, prieštaravimas visuomenės interesams, protingumo, teisingumo principai ir t.t.);

– kai iš bylos medžiagos ir prašyme nurodytų teisinių argumentų matyti, kad analogiškoje situacijoje atskiri teismai pritaikė skirtingą teisės normą arba, taikydami tą pačią teisės normą, skirtingai aiškino jos turinį ir prasmę;

– kai būtina nuspręsti, ar teisės aktai, nepriklausantys Konstitucinio Teismo aiškinimo kompetencijai, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, įstatymui ar kitam Lietuvos Respublikos Seimo aktui, Lietuvos Respublikos Prezidento aktui ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės aktui;

– kai būtina nuspręsti, ar atitinkamų teisės aktų taikymo praktika neprieštarauja Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai;

– kiti atvejai.

Aukščiausiasis Teismas, skelbdamas apie savo teisę aiškinti ir taikyti teisę, remiasi Teismų įstatymo nuostatomis, o kuomet kalbama apie teisingumo vykdymą, remiasi Civilinio proceso kodekso 346 straipsnio nuostatomis.

Atkreiptinas dėmesys, kad LR Civilinio kodekso 341 straipsnyje jau yra pateiktas sąrašas apribojimų, dėl kurių kasacija negalima, tačiau jis neapima darbo ginčų. Civilinio proceso kodekso 346 straipsnyje nustatyti dar kiti apribojimai, kurie yra siejami tik su teismų praktikos formavimu, bet ne su teisingumo vykdymu, todėl manytina, kad ši teisės norma prieštarauja Konstitucijai.

LR Civilinio proceso kodekso 346 straipsnio 1 dalis numato, kad įsiteisėjusios teismo nutartys gali būti peržiūretos tik esant bent vienam iš pagrindų, nurodytų Civilinio proceso kodekso 346 straipsnio 2 dalyje, t.y. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui palikta teisė pasirinktinai priimti bylas nagrinėti kasacine tvarka, kas, manytina, neatitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų atrankos kolegija, sprendama kasacinio skundo Nr.3P-1336/2010⁶⁴ priėmimo klausimą civilinėje byloje O.B v UAB „Trikampis žiedas“ dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, vidutinio darbo užmokesčio už priverstinės pravaikštos laiką ir neturtinės žalos priteisimo, nutartyje pirmiausia pasisakė, kad sprendžiant kasacinio skundo priimtimumo klausimą, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad pagal galiojantį civilinio proceso įstatymą kasacija nėra trečioji teisminė instancija po pirmos ir apeliacinės instancijų, o yra išimtinė teismų sprendimų (nutarčių) teisėtumo kontrolės forma, galima tik tais atvejais, kai yra vienas iš Civilinio proceso kodekso 346 straipsnio 2 dalyje nurodytų kasacijos pagrindų.

Toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įstatymu nustatytos kompetencijos susiaurinimas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 daliai, kurioje Lietuvos Aukščiausiajam Teismui nėra nustatyta kokių nors apribojimų ar specifinių įgaliojimų vykdyti išimtinę teismų sprendimų (nutarčių) kontrolės formą.

Prof. E.Šiliekis⁶⁵ analizuodamas Aukščiausiojo Teismo konstitucinę funkciją vykdyti teisingumą, išvelgė teismo praktikos formavimo neatitiktį galiojančiai Konstitucijai. Atkreipė dėmesį, kad dabartinėje Konstitucijoje, kitaip nei 1990 m. Laikinajame Pagrindiniame įstatyme (114 str.1d.) ir LTSR Konstitucijoje (151 str.1d.), nėra nuostatos apie teismų teisminės veiklos priežiūrą, kurią vykdydamas tam tikras teismas loginiu požiūriu gali, nenagrinėdamas konkrečios bylos, imperatyviai apibendrinti kitų teismų praktiką nagrinėjant tam tikras bylas, tuo sukurdamas atitinkamų bylų nagrinėjimo ateityje šaltinį. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindas peržiūrėti civilinę bylą kasacine tvarka gali būti ir nukrypimas nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos (Civilinio proceso kodekso 4 str., 346 str.2d.2p.), galima teigti, kad ydinga pernelyg sureikšminti vienodo teisingumo vykdymo praktikos formavimą pagal Teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalį tuo, kad apylinkės, apygardos ar apeliacinis teismas neva absoliučiai negali nukrypti nuo tokios praktikos, nesvarbu, kokius argumentus pateikia pareiškėjas ir kaip juos vertina teismas. Kitaip suverenų įstatymo ar kito teisės akto taikymas byloje, kaip teisingumo esmei priskirtinas elementas įgautų neigiamą bruožą: žemesniosios grandies teismai vengtų objektyviai teisiškai pagrįstos iniciatyvos, laukdami, kad tokios iniciatyvos imsis aukštesniosios grandies teismai. Konstitucinis Teismas yra pasisakęs,

---

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. rugsėjo 21d. nutartis dėl kasacinio skundo priėmimo civilinėje byloje O.B. v UAB „TŽ“, Nr.3P-1336/2010.

⁶⁵ Šiliekis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Teisinės informacijos centras. V., 2005, p.399

kad teismų praktiką formuoja tik patys teismai, nagrinėdami bylas, bet ne vienas kuris aukštesnės instancijos teismas.

Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 dalis ir 31 straipsnio 1 dalis nustato Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo kompetenciją. Visų įsiteisėjusių sprendimų, nuosprendžių, nutarčių išnagrinėtose bylose nagrinėjimas – teisingumo vykdymas yra atskirtas nuo teismo teisės formuoti teismų praktiką. Jeigu Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas vykdo teisingumą jo kompetencijai priskirtose bylose, įskaitant visas be išimties skundžiamas apeliacine tvarka ir kartu paties teismo išnagrinėtose bylose formuoja teismų praktika, tai Lietuvos Aukščiausiasis teismas Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje nustatytą teismo funkciją ignoroja. Be to, matydamas, kad Civilinio proceso kodekso 346 straipsnis prieštarauja Konstitucijai ir Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 daliai, nesiima jokių veiksmų šiems prieštaravimams pašalinti.

Taip pat tenka pastebėti, kad tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskirtinė padėtis nepriimti išnagrinėtose bylose gautus skundus nagrinėti kasacine tvarka, sudaro paradoksalią situaciją, nes apskundžiamose bylose nėra baigiamas vykdyti teisingumas. Kasaciniai skundai yra teikiami siekiant teisingumo byloje, tačiau pagal Civilinio proceso kodekso 346 straipsnio nuostatas teisingumas turi būti siejamas ne su tiesiogine teisingumo vykdymo prasme, o su byloje aiškintos ir taikytos teisės reikšme teismų praktikai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, darydamas teismų praktikos apibendrinimus, apžvalgas, jose nurodo kiek bylų gauta, kiek buvo apskūsta apeliacine tvarka, kiek iš jų kasacine tvarka. Duomenų, kiek pagal apibendrinimui gautų bylų buvo teikti kasaciniai skundai, tačiau buvo atsisakyta priimti nagrinėti, apibendrinimuose ir apžvalgose nenurodoma. Tik atskirose ataskaitose apie darbo krūvį teisme galima rasti informaciją apie gautus ir atsisakytus priimti kasacinius skundus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metiniame pranešime nurodyta, kad 2009 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme civilinių bylų skyriuje iš gautų 1597 skundų teisėjų atrankos kolegijų nutartimis atsisakyta priimti 937 kasaciniai skundai (Civilinio proceso kodekso 350 str.2d.). Civilinių bylų skyriuje yra 18 teisėjų, po lygiai paskirsčius priimtus 660 skundų visų kategorijų civilinėse bylose, kiekvienam teisėjui per 11-kos mėnesių laikotarpį, kiekvieną mėnesį teko išnagrinėti vidutiniškai po 3,33 bylas, t.y. vidutiniškai viena byla per savaitę, juolab, kad yra teisėjų padėjėjai, kitas techninis personalas, apjungtas į Teismų praktikos apibendrinimo departamentą.

Teismų praktikos apibendrinimuose analizuojama, kad vienoje ar kitoje byloje teismai padarė klaidas, neteisingai taikė ir aiškino įstatymą, kas suponuoja išvadą, kad tie teismų sprendimai yra abejotino teisėtumo ir turėjo būti ištaisyti bent kasacinėje teismo instancijoje, darant prielaidą, kad galimai tose bylose buvo atsisakyta priimti nagrinėti kasacinius skundus Lietuvos Aukščiausiajame Teisme. Tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apibendrinimuose nurodyti pažeidimai paminint konkrečias bylas, neturi ir nedaro jokios įtakos priimtiems abejotino teisėtumo ar neteisintiems sprendimams ir ginčo šalims.

Išvados

1. Specialios literatūros, įstatymų, teismų sprendimų ir nutarčių, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, Konstitucinio teismo nutarimų analizė leidžia teigti, kad teismų praktika yra antrinis teisės šaltinis ir ją sudaro visų teismų grandžių užbaigtose nagrinėti bylose priimti sprendimai, nutartys (precedentai) ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo leidžiamuose biuleteniuose paskelbtos nutartys, sprendimai ir nutarimai.
2. Lietuvos Aukščiausias Teismas, vadovaudamasis Teismų įstatymo ir Civilinio proceso kodekso nuostatomis, formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. Teismams privalu atsižvelgti į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą teismų praktiką, ir jeigu teismas skundžiamame sprendime ar nutartyje nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos taikymo ir aiškinimo praktikos, tai yra pagrindas peržiūrėti įsiteisėjusį teismo sprendimą ar nutartį kasacine tvarka.
3. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nenagrinėja visų pateiktų kasacinių skundų, o priima nagrinėti tik tuos kasacinius skundus, kurie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo požiūriu yra reikšmingi teismų praktikos formavimui. Ginčo šalys neturi praktinės galimybės žinoti ar nėra pradėtas nagrinėti kasacinis skundas su tapačiomis faktinėmis aplinkybėmis ir todėl vėliau jų pateiktas kasacinis skundas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui gali būti neaktualus teismų praktikos formavimo požiūriu ir nebus priimtas nagrinėti. Dėl šios priežasties darbo ginčo šalys negali būti tikros, kad jų skundas bus nagrinėjamas ir tikėtis teisingumo vykdymo kasacinės instancijos teisme.
4. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas be jokių objektyvių priežasčių nukrypsta nuo savo sukurtų precedentų ir keičia savo suformuotą teismų praktiką, be to, teismai spręsdami darbo teisės ginčus nukrypsta nuo tikslaus teisės normų taikymo, aiškina teisės normas siaurinamai ir plečiamai, kai nėra tikrojo normos turinio ir teksto išraiškos neatitikimo, tuo pradėdami patys kurti darbo teisės normas, kas nėra teismo kompetencijoje. Tokie teismų teisės aiškinimai klaidina pagrindinius teisės taikytojus darbdavį ir darbuotoją, nes skaitant darbo teisės normą jiems nėra žinoma, kad teismai pakeitė jos galiojimo ribas. Teismų praktikos tyrimas leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teisingumą vykdo tik

išimtiniais atvejais ir suformuotas teismų praktikos teisės aiškinimas nėra nuoseklus ir vienodas.

5. Teismai, įvardindami darbuotoją kaip silpnąją darbo santykių šalį, taikydami Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 417 straipsnį, gindami darbuotojo teises viršija pareikštus reikalavimus. Tai prieštarauja šalių lygiateisiškumui, įtvirtintam Lietuvos Respublikos darbo kodekso 35 straipsnio 2 dalyje ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje.
6. Teismai, ignoruodami procesinę teisę išnagrinėti darbo bylas per du mėnesius, padaro materialinę žalą darbdaviui priteisdami vidutinio darbo užmokesčio sumą už visą bylinėjimosi laikotarpį. Valstybės vardu veikiančys ir sprendimus priimančys teismai sprenddami darbo ginčus dalyvauja ūkinės veiklos reguliavime, tačiau darbo bylų išnagrinėjimo terminų pažeidimo pasekmių perkėlimas darbdaviui prieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio nuostatai, numatančiai, kad ūkinė veikla turi būti reguliuojama taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.

Literatūros sąrašas

I. Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios, 1992, Nr.33-1014;
2. Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.
3. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas//Valstybės žinios, 1992, Nr.8-208.
4. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas//Valstybės žinios, 1994, Nr.46-851.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Statutas//Valstybės žinios, 1995, Nr.36-887.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas//Valstybės žinios, 1993, Nr.6-120.
7. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 33, 34, 36, 38, 39, 42, 43, 47, 51, 55(1), 57, 61, 63, 64, 69(1), 81 straipsnių, IX skyriaus pavadinimo, 83, 84, 85, 86, 90, 98, 101, 103 straipsnių, XII skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo, 106, 107, 108, 119, 120, 122, 124, 127, 128, 129 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 89, 109, 110, 111, 112, 125 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo papildymo 53(1), 53(2) straipsniais ir IX skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 81-3186.
8. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 39 straipsnio pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios, 2010, Nr.63-3089.
9. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 12, 15, 23 ir 31 straipsnių pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios, 2010, Nr.142-7260.
10. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
11. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios, 2002, Nr.36-1340.
12. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas// Valstybės žinios, 1998, Nr.109-2993.
13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos archyvų departamento generalinio direktoriaus 1999 04 15d. Įsakymas „Dėl susipažinimo su apygardų ir apylinkių teismuose išnagrinėtų bylų medžiaga tvarkos patvirtinimo“//Valstybės Žinios, 1999, Nr.: 68- 2184.

II. Speciali literatūra:

1. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2000;
2. Darbo teisė. Vadovėlis. Autorių kolektyvo vadovas I.Nekrošius. Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2008;
3. Kūris E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai // Jurisprudencija: mokslo darbai. - Vilnius, 2009. T. 2 (116);

4. Mikelėnienė D. Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės taikymo ir aiškinimo aspektai. Justicija.V., 1999;
5. Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Teisinės informacijos centras. V., 2005;
6. Tiažkijus V. Maculevičius J. Darbo santykių teisinis reguliavimas: pasaulinė patirtis ir Lietuvos praktika.- Algarvė, Vilnius, 1997;
7. Tiažkijus V. Darbo teisės teorija ir praktika, T. 1- Justitia, Vilnius, 2005;
8. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Justitia, Vilnius, 2000;
9. Vasiliauskas V. Teisminio precedento reikšmė jo tėvynėje - Anglijoje // Teisė, 2002, T. 42, p.152-153.
10. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, 6 knyga, Prievolių teisė (1), Justitia, Vilnius 2003;
11. Teismų praktika Nr.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis.- Vilnius,1995;

III. Praktinė medžiaga:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24d. Redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai //Valstybės žinios , 2006, Nr.36-1292.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“//Valstybės žinios, 2006-09-26, Nr. 102-3957, atitaisymas - 2006.11.25, Nr.: 127, atitaisymas - 2006.12.16, Nr.: 137.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. sausio 16 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22d. dekreto Nr.164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24d. redakcija) , taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24d. redakcija) nutraukimo// Valstybės žinios, 2007, Nr.7-287.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai// Valstybės žinios, 2007, Nr.111-4549.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 14 d. nutartis J.A. v AB „Alytaus tekstilė“, Nr. 3K-3-400/2006.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 21d. nutartis civilinėje byloje L.V. v AB „Vakarų skirstomieji tinklai“, Nr.3K-7-308/2006.

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2d. nutartis, D.L. v UAB „Fleming baldai“, Nr. 3K-3-82/2008.
8. Lietuvos aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2008 m. gegužės 12d. nutartis P.M. v UAB „Swiss logistic“, Nr.3K-3-267/2008.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 29d. nutartis civilinėje byloje A.N. v LR Kultūros ministerija, Nr. 3K-7-308/2008.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje R.U v Šiaulių universitetas, Nr. 3K-3-545/2008 m.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23d. nutartis civilinėje byloje A.Č. v UAB „Stelalita“, Nr.3K-3-625/2008.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų atrankos kolegijos 2010 m. rugsėjo 21d. nutartis Nr.3P-1336/2010.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 21d. nutartis D.G. v A.Vitienės individuali įmonė, Nr.3K-3-545/2010.
14. Vilniaus m. 1 apylinkės teismo 2010 m. vasario 14d. sprendimas O.B. v UAB „Trikampis žiedas“, civilinė byla Nr. 2-816-600/2010.

IV. Kiti šaltiniai:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas Nr.42 Dėl Darbo sutarties įstatymo taikymo civilinėse bylose apibendrinimo rezultatų// Teismų praktika Nr.3-4, 1996, p.35.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. gruodžio 17 d. Prašymų pateikti Aukščiausiojo teismo senatui teikimą nagrinėjimo tvarka // Teismų praktika, Nr.5-6, 1996, p.247.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr.39 „Dėl ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymų normų taikymo teismų praktikoje. Teismų praktika Nr.18, p.180.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 29d. Senato nutarimas "Dėl darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą darbdavio iniciatyva, kai nėra darbuotojo kaltės (DK 129 straipsnis), taikymo teismų praktikoje// Teismų praktika, Nr.20, 2003, p.186.
5. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Metinis informacinis pranešimas. 2009. Vilnius, 2010, [žiūrėta 2010-12-10]. Prieiga per internetą:<http://www.lat.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/veikla/Metinis%20informacinis%20pranesimas%202009.pdf>.

Santrauka

Darbe tiriama teismų praktikos formavimosi raida darbo teisėje atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. Analizuojant specialią literatūrą, įstatymus, teismų sprendimus ir nutartis, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimus, daromas apibendrinimas kas yra teismų praktika ir kokia jos vieta tarp kitų teisės šaltinių.

Antroje dalyje atskleisti teismų praktikos formavimo trūkumai taikant Darbo kodekso normas reguliuojančias atsiskaitymą su atleidžiamu darbuotoju (141 straipsnio 3 dalis) ir atsiskaitymą su darbuotoju, pripažinus jo atleidimą iš darbo neteisėtu (297 straipsnio 3,4 dalis).

Trečia dalis paskirta teismų praktikos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai problemoms. Išdėstyta autoriaus nuomonė dėl darbo ginčo šalių skirstymo į stipriąją ir silpnąją šalis, dėl koncentruotumo principo teismų praktikoje, asmenų teisės į bylą nagrinėjimą kasacine tvarka.

Summary

Court Practice as a Source of Labour Law

Судебная практика как источник трудового права

В работе исследуется развитие формирования судебной практики после восстановления независимости Литовской Республики. Анализируя специальную литературу, законы, решения и определения судов, судебную практику Верховного Суда Литвы, постановления Конституционного Суда Литовской Республики, делается обобщение что такое судебная практика и какое её место среди других источников права.

Во второй части раскрыты недостатки формирования судебной практики в применении норм Трудового кодекса, регулирующих расчёт с увольняемым работником (часть 3 статьи 141) и расчёт с работником, признав его увольнение с работы незаконным (часть 3,4 статьи 297).

Третья часть предназначена проблемам соответствия судебной практики Конституции Литовской Республики. Изложено мнение автора по поводу расграничения сторон трудового спора на сильную и слабую стороны, принципа концентрации в судебной практике, права лиц на рассмотрение дел в кассационном порядке.